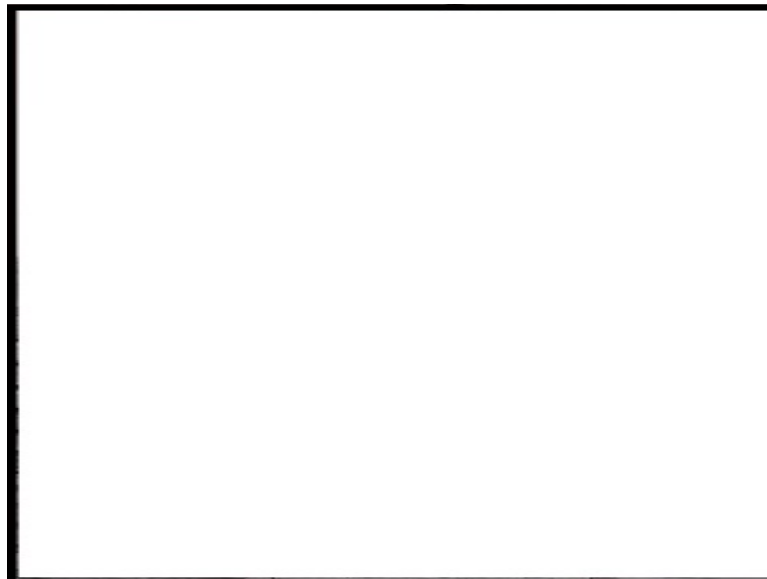

Kontaktbetjentordningen -på tide med en revisjon?ⁱ

KRUS 3900 Bacheloroppgave

ii

Kriminalomsorgens høgskole og utdanningscenter KRUS
Bachelorstudiet 2019-2020

Kandidatnummer 3917

Antall ord: 9945

Sammendrag

Denne bacheloroppgaven er en litteraturstudie som tar utgangspunkt i eksisterende kvalitativ og kvantitativ fengselsforskning for å undersøke hvorvidt dagens kontaktbetjentordning i norske fengsler fungerer etter hensikten, og hva som eventuelt hemmer og fremmer en god utøvelse av kontaktbetjentarbeidet.

Kontaktbetjentordningen som plattform er velkjent og kontaktbetjentrollen er en etter hvert integrert del av det å være fengselsbetjent. Samtidig viser oppgaven at det er store variasjoner i hvordan kontaktbetjentarbeidet utføres og oppleves, både fra ansattes og innsattes perspektiv. Kontaktbetjentordningen har ikke vært gjenstand for en grundig evaluering etter implementeringen, og til tross for at kontaktbetjenten ofte omtales som en viktig bidragsyter i innsattes endringsprosess, vet vi lite om i hvilken grad kontaktbetjentordningen har en effekt i dette endringsarbeidet. Formålet med oppgaven er å sette søkelys på kontaktbetjentordningens potensiale og de til dels uklare og varierende rammebetingelsene for systematisk påvirkningsarbeid.

Abstract

This presented bachelor thesis is a literature study based on existing qualitative and quantitative prison research. Its aim is to investigate whether the current personal officer scheme (POS) works as intended in Norwegian high security prisons. This will also address the issue of what possibly inhibits or promotes good practice of the personal officers' work.

The POS as a platform, is well known and the personal officer role is an increasingly central part of being a prison officer. Simultaneously this thesis reveals that there are large variations regarding how the personal officer work is carried out and experienced, from both the employees and the inmates' perspectives. Since its inception, the POS has not been the subject of a thorough evaluation, even though the personal officer is often referred to as an important contributor in the inmates' reform process. Thus, we have little data about the extent to which the POS affects the rehabilitation process. The presented information will shed light on the potential of the POS and the vague, often ambiguous framework, regulating systematic rehabilitation work.

Innhold

Sammendrag.....	2
Abstract.....	2
1.0 Innledning.....	4
1.1 Presentasjon av tema	4
1.2 Faglig relevans	7
1.2.1 Profesjonalisering.....	8
1.2.2 Systematisk endringsarbeid.....	8
1.2.3 Brukerperspektiv	9
1.3 Oppgavens struktur	9
2.0 Metode.....	10
2.1 Beskrivelse av metode.....	10
2.2 Fremgangsmåte, søkestrategier, litteratur og kildekritikk	11
3.0 Relevant teori og forskning/litteraturgjennomgang	14
3.1 Kontaktbetjentordningens opphav, rammer og føringer.....	14
3.2 Undersøkelser og resultater av kontaktbetjentarbeidet.....	16
4.0 Drøftelse	17
4.1 Fengselet som rehabiliteringsarena	18
4.1.1 Innsattes møte med kontaktbetjenten.....	18
4.1.2 Videre erfaringer med kontaktbetjentordningen	20
4.1.3 Brukernes egne fortellinger.....	22
4.2 Kontaktbetjentens funksjoner	23
4.2.1 Hvordan kan kontaktbetjenten bruke behovs- og ressurskartlegging som verktøy i endringsarbeidet?	23
4.2.3 Hvordan medvirker kontaktbetjenten i framtidspanleggingsprosessen?.....	25
4.2.4 Hvordan kan kontaktbetjenten støtte og motivere den innsatte til å jobbe konstruktivt med sitt opphold i fengselet?.....	27
5.0 Oppsummering og implikasjoner av funn	31
6. 0 Litteraturliste	33

1.0 Innledning

1.1 Presentasjon av tema

I 2018 ble jeg engasjert som instruktør av Amend, et UCSF-regissert prosjekt (UCSF, 2020)¹, som tar sikte på å heve kvaliteten på soningsforhold og arbeidsforhold i amerikanske fengsler ved å trene opp amerikansk personell i norske metoder (Kriminalomsorgen, 2020a). I denne forbindelsen har jeg hatt flere oppdrag i USA, hvor bestillingen har vært å undervise i grunnleggende prinsipper, verdier og arbeidsmetoder i norsk kriminalomsorg. I dette inngår humanistisk menneskesyn, systematisk endringsarbeid, kommunikasjonsteknikker og kontaktbetjentordningen.

Amerikanerne er begeistret for slagord, og deltakerne i prosjektet tok umiddelbart oppfordringen fra tidligere direktør ved KRUS, Harald Føsker: «Be proud but not satisfied.» For hver gang jeg entusiastisk forteller om den norske kontaktbetjentordningen, blir jeg stadig mer bevisst ordningens ubenyttede potensiale. Jeg tar meg selv i å heller ville fortelle om hvordan jeg synes den burde brukes, fremfor hvordan jeg vet at den faktisk fungerer i praksis. Jeg kjenner på en stolthet over norsk kriminalomsorg, samtidig som jeg ikke er helt fornøyd. Jo mer imponert amerikanerne blir, desto mer ønsker jeg til å bidra til å heve kvaliteten på arbeidet her hjemme.

Det er et paradoks at stadig flere amerikanske stater ber om norsk hjelp til å bedre forholdene i sine fengsler, samtidig som nedleggelse og nedbemanning (Kriminalomsorgen, 2020a, s. 15, 64), medfører mindre innhold og aktivisering, som igjen vanskeliggjør målrettet og meningsfylt arbeid med de innsatte (Larsen, 2020). Svekkede budsjetter øker frustrasjonen blant ansatte, som opplever at det som ofte omtales som verdens beste kriminalomsorg er i ferd med å ødelegges (Qureshi, 2019). En analyse av driftssituasjonen etter innføringen av ABE-reformen viser at fengselsansatte er bekymret over redusert soningsinnhold og manglende oppdekking av vakter, noe som medfører at kontaktbetjentarbeidet blir vanskeligere å utføre. De senere års krevende driftssituasjon gjenspeiler ikke den økende tyngden norsk kriminalomsorg har i internasjonal sammenheng (Kriminalomsorgen, 2020a; Kriminalomsorgen, 2020b). Det er lett å bli

¹ University of California, San Francisco.

farget av den negative trenden med budsjettkutt og nedleggelse, dog har jeg gjennom skriveprosessen forsøkt å beholde et optimistisk syn på framtiden.

Førforståelse

Dalland (2017) skriver om viktigheten av å være bevisst de fordommene eller den førforståelsen man bringer med seg inn i en undersøkelse. Førforståelse er de tankene vi allerede har om temaet eller fenomenet vi skal studere (s. 58). Jeg har i søke- og skriveprosessen etterstrebet å være objektiv, og har i tråd med Dallands anbefalinger bevisst forsøkt å finne litteratur som argumenterer mot min førforståelse. Alle mennesker preges av sin forhistorie, og dette påvirker deres tolkning. Tolkning i et hermeneutisk perspektiv handler om å forstå grunnlaget for vår eksistens, og når vi skal foreta datainnsamling er det viktig å være bevisst eget ståsted og egen førforståelse. Videre beskriver Dalland (2017) den hermeneutiske spiral som noe som stadig utvides, og forklarer hvordan tolkning av tekster således fører til forståelse, ny tolkning og ny forståelse (s. 46-47, 58, 61). Leseth & Tellman (2018) tar utgangspunkt i en hermeneutisk tilnærming til tekstfortolkning når de beskriver at forskeren aktivt bruker egen erfaring og kunnskap for å tolke materiale (s. 116). Dette betyr at mine tolkninger av litteraturen i oppgaven preges av min bakgrunn og førforståelse, som jeg beskriver nærmere her.

Jeg har gjennom mine 16 år i kriminalomsorgen vært forundret over at kontaktbetjentordningen ikke har tydeligere rammer i praksis. Det synes å være opp til hver enkelt kontaktbetjent hvor mye som legges ned av innsats i rollen, uten at det stilles krav til verken struktur og resultater. Veiledning av og kompetanseheving hos kontaktbetjentene prioriteres i liten grad.² Vilkårlig utøvelse av kontaktbetjentrollen kan bidra til varierende kvalitet på endrings- og tilbakeføringsarbeidet. Fengselsbetjenter er en sammensatt gruppe hva gjelder alder, bakgrunn og erfaring (KRUS, 2017, s. 8) og det vil være nivåforskjeller på personlig engasjement og faglig kompetanse. Så sent som i 2020 har jeg hørt uttalelser som «I dette fengselet er vi ikke kontaktbetjenter, vi er fangevoktere.» Samtidig har jeg heldigvis utallige eksempler på profesjonelt og faglig solid fundert kontaktbetjentarbeid. Min førforståelse preges av en viss oppgitthet over at vi ikke

² Denne tilfeldigheten i arbeidet kommer også til syne og tolkes som bekymringsverdig i resultatene fra interne kontaktbetjentundersøkelser, herunder den ene jeg selv har deltatt i. Sammenfattede resultater fra disse undersøkelsene er ikke publisert offentlig og har vist seg å være vanskelig å få tak i.

utnytter potensialet i det som i utgangspunktet er en svært god ordning, til tross for at kontaktbetjentordningen nå har eksistert i omtrent 20 år. Det er riktignok faktorer som kan vanskeliggjøre påvirkningsarbeidet, men mulighetene er samtidig mange.

Jeg har nokså bred erfaring fra fengsler av ulik alder, størrelse, kjønnsammensetning og bemanningsnorm, og med ulikt sikkerhetsnivå. Gjennom jobben som aspirantveileder får jeg tilgang til fersk, om enn annenhånds, informasjon om kontaktbetjentpraksisen i andre fengsler.

Den tyske filosofen Gadamer hevdet at forståelse ikke er mulig uten forforståelse, og at forutsetningene for å oppnå forståelse ligger nettopp i den enkeltes forståelseshorison (Gammersvik, 2013). Min førforståelse vil også komme til syne i oppgaven gjennom enkelte praksiserfaringer og eksempler. Ved å ha redegjort for førforståelsen min og være denne bevisst gjennom skriveprosessen, håper jeg å unngå bare å se det som bekrefter fordommene mine, men heller klare å lete aktivt etter avkrefteende data, slik Dalland (2017) beskriver (s. 58).

Problemstilling

For å undersøke potensialet i kontaktbetjentordningen, har jeg valgt å ta utgangspunkt i rundskrivet som gir retningslinjer for kontaktbetjentarbeidet. Problemstillingen er som følger:

Hvilke muligheter og begrensinger har kontaktbetjentene i dagens kriminalomsorg til å drive målrettet og strukturert endringsarbeid med innsatte i fengsler med høyt sikkerhetsnivå, i tråd med intensjonene og føringene i rundskriv KSF 02/2002?

Endringsarbeid er et komplekst felt. Jeg har derfor benyttet underspørsmål som trekker ut særlig relevante fokusområder fra kontaktbetjentarbeidet, for å konkretisere problemstillingen ytterligere. Med utgangspunkt i kontaktbetjentens funksjoner slik de er beskrevet i nevnte rundskriv, utledes dermed følgende delspørsmål:

- Hvordan kan kontaktbetjenten bruke behovs- og ressurskartlegging som verktøy i endringsarbeidet?
- Hvordan medvirker kontaktbetjenten i framtidsplanleggingsprosessen?
- Hvordan kan kontaktbetjenten støtte og motivere den innsatte til å jobbe konstruktivt med sitt opphold i fengselet?

Avgrensinger og presiseringer

Mange perspektiver kunne vært benyttet for å belyse problemstillingen, og jeg har vært nødt til å gjøre enkelte avgrensinger. Det ville vært interessant å se på kontaktbetjentordningen i et organisasjonsteoretisk eller politisk perspektiv, i lys av ledelsesteori eller i sammenheng med målsettingen om en sømløs kriminalomsorg, men jeg vil ikke gå særlig inn på dette i denne oppgaven. Jeg vil fokusere på mulighetene i noe større grad enn begrensningene, og oppgaven tar hovedsakelig utgangspunkt i dagens rammebetingelser, herunder reell bemanningssituasjon, økonomiske rammer og organisasjonsstruktur, for å belyse de allerede eksisterende mulighetene som ligger i kontaktbetjentordningen. Enkelte faktorer som kan antas å ha hatt innvirkning på kontaktbetjentrollen, som det pågående digitaliseringsløftet samt innføringen av tilbakeføringskoordinatorer, har jeg av plasshensyn ikke anledning til å tematisere eksplisitt her.

Jeg skal ikke gå nevneverdig inn på betjentrollens tosidighet og dilemmaene som ligger i spenningsfeltet mellom kontroll og omsorg. Sikkerhetshensyn vil alltid prioriteres der det er nødvendig med en avveining, men vil ikke ha fokus her, utover den dynamiske sikkerheten som er en sentral del av alt relasjonelt arbeid i fengsel. Jeg skal ikke begi meg utpå den kritiske fengselsforskningen, eller diskutere hensikten med fengsel og straff. Utgangspunktet er at dagens kriminalomsorg fremdeles bruker fengsler med høyt sikkerhetsnivå, og at disse skal og kan være en arena for rehabilitering. Først skal jeg redegjøre for oppgavens faglige relevans.

1.2 Faglig relevans

Kontaktbetjenten betegnes som en grunnpilar i rehabiliteringsarbeidet og som selve ryggraden i endringsarbeidet (Kriminalomsorgen, 2020c). Kontaktbetjenten har et særskilt ansvar for å følge opp den enkelte innsatte, samt å bedre soningsforholdene og den samlede innsatsen overfor innsatte for å muliggjøre en kriminalitetsfri tilværelse etter løslatelse (Justis- og politidepartementet (2002a). Kriminalomsorgens faglige ledelse omtaler kontaktbetjenten som selve ryggraden i endringsarbeidet i fengslene (KSF, 2004, s. 8). De skal være et verktøy for å nå kriminalomsorgens hovedmålsetting om å gjøre de innsattes tilbakeføring enklere (Eide, 2011, s.7). Kontaktbetjentordningen har dog ikke vært gjenstand for revidering etter 2002 (Justis- og politidepartementet, 2002a). Det finnes ingen grundig evaluering av funksjonen, slik tilfellet er med eksempelvis implementeringen av tilbakeføringskoordinatorer (Sverdrup, 2013). Dette til tross for at behovet for en slik evaluering ble presisert i stortingsmelding 37 (St. meld. 37 (2007-2008), s. 89). Utover resultatene fra enkelte interne og upubliserte undersøkelser samt noen

mindre studier, vet vi derfor lite om effekten av ordningen. I de 18 årene som har gått etter innføringen av ordningen har mange faktorer potensielt hatt innvirkning på kontaktbetjentrollen. Med denne oppgaven håper jeg å sette søkelyset på det uklare i kontaktbetjentordningen, samt hvordan man bedre kan utnytte den.

1.2.1 Profesjonalisering

Innledningsvis nevnte jeg det paradoksale i norsk kriminalomsorgs økonomiske situasjon og rollen som tungveker i internasjonal kriminalomsorgssammenheng. Et annet paradoks er at utdanningen i senere tid har vært gjenstand for en økende profesjonalisering ved omlegging fra etatsskole til høyskole. Samtidig rammes kriminalomsorgen av økonomiske kutt som potensielt reduserer høyskoleutdannede betjentes mulighet til å bruke kompetansen sin. Overgangen bør medføre en vesentlig kompetanseheving hos ansatte i fengslene, noe KDI også har en forventning om (Kriminalomsorgen, 2020a, s. 64). Tilbakeføring og miljøarbeid står for en betydelig andel studiepoeng både i grunnutdanningen og i påbyggseminarene, og etter fullført HK-studium, har fengselsbetjenter fått opplæring i samtaleteknikker, relasjonskompetanse og miljøterapeutisk arbeid (KRUS, 2020b). Det nylig opprettede påbyggstudiet gir i tillegg økt mulighet for spesialisering innen enkelte retninger (KRUS, 2020a).

Når KRUS etter hvert uteksaminerer fengselsbetjenter med bachelorgrad, bør disse kunne forvente at kompetansen deres verdsettes. Det bør stilles høyere krav til at kontaktbetjentarbeidet er kompetanse- og kunnskapsbasert. De nye fengselsbetjentene bør på sin side kunne kreve at kontaktbetjentarbeidet organiseres på en måte som ikke bare strukturelt og økonomisk muliggjør systematisk påvirkningsarbeid, men som også tilrettelegger for, forventer og oppmuntrer til dette. Oppgaven omhandler ikke ledelsematikk spesifikt. Likevel er det verdt å nevne at som følge av den forventede generelle kompetansehevingen i betjentgruppen (Kriminalomsorgen, 2020a, s. 64), og planlagte omorganiseringen i kriminalomsorgen (Kriminalomsorgsdirektoratet, 2018; Prop. 143 L (2019–2020)), vil det være naturlig å øke fokuset på lederutvikling. Dette nettopp for å sikre at kompetansen i etaten blir realisert i størst mulig grad.

1.2.2 Systematisk endringsarbeid

Stadig reduksjon av programvirksomheten (Kriminalomsorgen, 2020a, s. 28) har gjort at færre innsatte deltar i kognitive programmer. Dette bør åpne for at kontaktbetjentene kan bidra i det strukturerte endringsarbeidet i større grad enn hva som er vanlig praksis i dag. Systematisk

endringsarbeid er ikke forbeholdt fengslenes programavdeling, men skal kunne utføres også av kontaktbetjenter. Kriminalitetsforebyggende arbeid er både et obligatorisk og et valgfritt emne på Bachelor påbygg (KRUS, 2020a), og etaten kommer således etter hvert til å ha mange fengselsbetjenter med spesialkompetanse på feltet. Jeg vil argumentere for at det er nødvendig å se på hvordan fengslene kan utnytte denne kompetansen.

1.2.3 Brukerperspektiv

Kriminalomsorgen skal jobbe kunnskapsbasert (St. meld. Nr. 37 (2007-2008), s. 57). Dette innebærer at praksis er fundert i både forskningsbasert og erfaringsbasert kunnskap, men også i brukermedvirkning (Nortvedt et al., 2012, s. 16). For å imøtekomme dette kravet, er det viktig at innsatte får en tydeligere stemme i videreutviklingen av kontaktbetjentrollen. Europeisk veileder i brukerreting og brukermedvirkning slår fast at kunnskap om brukernes behov og forventninger bidrar til en mer effektiv tjeneste (Staes & Thijs, 2008). I stortingsmeldingen defineres brukerreting som «Å la behovene til den enkelte bruker og brukergruppe i større grad styre både hvilke tjenester som gis, og hvordan de gis.» (Colbjørnsen, i St. meld. 37 (2007-2008), s. 110), når det beskrives at kriminalomsorgen i for liten grad legger til rette for innsattes medvirkning. Jeg har forsøkt å belyse brukerperspektivet ved å benytte et kildegrunnlag som inkluderer undersøkelser, konferansebidrag og artikler forfattet av brukere, som i denne sammenheng er innsatte og løslatte.

1.3 Oppgavens struktur

Nedenfor følger et metodekapittel, hvor jeg redegjør for metoden som er benyttet i oppgaven, fremgangsmåte og søkestrategier. Her vil jeg også beskrive hvilke vurderinger jeg har gjort i prosessen med å velge ut litteratur.

I kapitlet om litteraturgjennomgang vil jeg først presentere relevante bidrag om kontaktbetjentordningen og dens utvikling i form av en kunnskapsoppsummering. Jeg vil deretter presentere forskning som omhandler kvaliteten på kontaktbetjentarbeidet.

Kapitlene i drøftingsdelen tar utgangspunkt i problemstillingens delspørsmål. Temaene i kapitlene vil gjennomgående knyttes opp mot hovedproblemstillingen, blant annet ved at jeg drøfter sammenhengen mellom rammeverk og undersøkelser av effekt, og argumenterer for relevansen dette har for kontaktbetjentens muligheter og begrensninger.

2.0 Metode

Metode forklares som en fremgangsmåte og et redskap for datainnsamling (Dalland, 2017, s. 51-52). I dette kapitlet vil jeg redegjøre for og begrunne kildebruk, valgt metode og fremgangsmåte, for videre å beskrive søkestrategien jeg har benyttet i arbeidet med datainnsamling til oppgaven.

2.1 Beskrivelse av metode

Valg av spesifikk metode gjøres med bakgrunn i en vurdering om hvordan man best mulig kan svare på en problemstilling, og beskriver den mest hensiktsmessige måten å skaffe kunnskap om et tema på (Dalland, 2017, s. 51). Hermeneutisk analysemetode søker å forstå fremfor utelukkende å forklare (Thurén, 2009) og vektlegger altså en intensjonell forståelse av handlinger i motsetning til å etterstrebe forklaringer. I denne oppgaven forsøker jeg å forstå hvordan kontaktbetjentrollen erfarer og hvordan ulike faktorer påvirker utøvelsen.

Problemstillingen belyses ved bruk av teoretisk metode og bygger således på materiale fra bøker, artikler og andre skriftlige kilder (Pettersen, 2016, s.150). Oppgaven er en litteraturstudie. Det innebærer at den ikke inneholder selvstendig forskning, men fortolkning og drøfting av eksisterende fagkunnskap, forskning og teori (Dalland, 2017, s. 207).³ Teorigrunnlaget mitt består hovedsakelig av kilder som er bygget på kvalitative undersøkelser, eksempelvis Hjellnes (2019) og masteroppgavene til blant annet Østigård (2016) og Bauge (2014). I kvalitativ forskning er utvalget ofte lite, og hensikten er å skaffe kunnskap om enkeltindivider eller grupper (Brottveit, 2018, s. 66). Dette er også tilfellet med bidragene jeg har benyttet. Formålet med kvalitativ forskning er ikke å skaffe en fullstendig oversikt over et tema, men å gi ny innsikt i hvordan mennesker erfarer verden (Leseth & Tellmann, 2018, s. 66), eventuelt å utforske meninger og opplevelser som ikke lar seg tallfeste og måle (Dalland, 2017, s. 52). Muligheten til å generalisere funnene i disse kvalitative undersøkelsene vil naturligvis være noe begrenset, men totalt sett vil de likevel kunne gi et bredt bilde av situasjonen(e) som undersøkes.

³ Det ville naturligvis være spennende å gjøre egen forskning med både kvantitative undersøkelser og kvalitative dybdeintervjuer av både kontaktbetjenter og innsatte i ulike fengsler og straffegjennomføringsformer. Dette lot seg dog ikke gjennomføre grunnet rammer gitt av studiestedet. Trolig ville et slikt arbeid også bli for omfattende. Dalland understreker også at metodevalg ofte innebærer at man må velge den metoden som er praktisk gjennomførbar fremfor det man anser som den mest ideelle (Dalland, 2017, s. 54).

Jeg har også benyttet litteratur basert på kvantitative undersøkelser, som Skarðhamars (2002) levekårsundersøkelse. Fordelen med kvantitativ metode, er at den gir målbare, tallfestede resultater (Dalland, 2017, s. 52).

For å ivareta brukerperspektivet, har jeg benyttet bidrag fra tre tidligere innsatte, herunder (K., 2018), (Ribe-Nyhus, 2020) og (Anonym, 2020)⁴. Tekstene og konferansebidraget vil åpenbart utelukkende representere disse tre bidragsyternes subjektive perspektiver, men gir samtidig verdifull innsikt i en verden som ellers er vanskelig tilgjengelig for tilsatte og andre.

Kravene til kontaktbetjentarbeidet er noe upresise og resultatene er derfor utfordrende å måle. Det finnes relativt lite forskning på kontaktbetjentfunksjonen og måloppnåelse, og en utfordring i arbeidet med denne oppgaven har vært å finne nok dokumentert informasjon som enten understøtter eller motsier egen erfaring og førforståelse. Ved å likevel ta utgangspunkt i et så bredt utvalg av eksisterende fagkunnskap og litteraturbidrag som mulig, har jeg søkt å få en utvidet forståelse for feltet. Jeg vil nå forklare hvordan jeg har gått frem for å innhente data til oppgaven.

2.2 Fremgangsmåte, søkestrategier, litteratur og kildekritikk

Som en del av forberedelsene til denne oppgaven, har jeg lagt ned en betydelig mengde arbeid i å finne gode kilder. Jeg har hovedsakelig benyttet Google Scholar i denne systematiske søkeprosessen, og også Oria og Idunn, dog i noe mindre grad. Da temaet for oppgaven skulle være kontaktbetjentordningen, var det naturlig å begynne med søkeordene «kontaktbetjent,» «personal prison officer» og «kontaktbetjent undersøkelse».⁵ I søkene som omhandlet kontaktbetjent har jeg ikke foretatt en tidsavgrensning, ettersom jeg også var interessert i innføringsprosessen og utviklingen i årene som fulgte. I tillegg er litteraturen som omhandler dette spesifikke temaet begrenset i omfang, og søkene resulterte dermed ikke i uhensiktsmessig store mengder resulta-

⁴ En tidligere innsatt holdt foredrag om fengsling, skam og relasjoner på årets seksuallovbruddskonferanse og delte i den sammenheng egne refleksjoner om utfordringer knyttet til kontaktbetjentordningen. På det publiserte programmet presenteres bidragsyteren som «Erik». <https://www.krus.no/konferanse-om-seksuallovbrudd.6251781-508403.html>. I oppgaven refereres han til som (Anonym, 2020).

⁵I litteratursøket har jeg forsøkt å finne kvalitative undersøkelser som setter søkelyset på kontaktbetjentes opplevelse av rollen. En slik undersøkelse vil kunne avdekke eventuelle årsaker til innsattes noe negative erfaringer med kontaktbetjentordningen. Jeg har dog ikke lyktes i å finne mange slike undersøkelser, utover upubliserte interne undersøkelser fra enkelte fengsler og regioner, i tillegg til Hjellnes sin artikkel om kontaktbetjenter (2019) og en masteroppgave fra Åna fengsel (Molvær, 2012).

ter. Rundskriv KSF 2/2002 (Justis- og politidepartementet, 2002a) utgjør essensen i problemstillingen, og enkelte sentrale begreper ble benyttet i søket.⁶ Jeg ønsket å trekke ut relasjoner, kartlegging og framtidsplan spesifikt fra kontaktbetjentens sammensatte arbeidsoppgaver, og dermed ble disse søkeordene også brukt, i kombinasjon med «fengsel».⁷

I pensumlista for det valgfrie bacheloremnet KRUS3202 Systematisk endringsarbeid og forebygging av tilbakefall til kriminalitet – tilnærming, utvikling og kritiske aspekter (KRUS, 2020a) fant jeg mye relevant litteratur.⁸ Etter første gjennomgang av oppgaveutkast med veileder, utvidet jeg søket ytterligere, og benyttet «case worker prison», «case manager prison» og «Throughcare Support Officer», i tillegg til metoderettede søkeord som «førforståelse» og «hermeneutisk spiral».

Jeg har etterstrebet å forholde meg kritisk til alt materiale jeg har vurdert å trekke inn, slik Rienecker & Jørgensen (2013) anbefaler at man gjør (s. 126), for å sikre at presentert kunnskap kan anses som gyldig (Jacobsen, 2010, s.146). Etter mange år i kriminalomsorgen, hvorav en del av de som aspirantveileder og bachelorstudent, og det siste halvåret også som lærer ved KRUS, hadde jeg allerede nokså god oversikt over eksisterende litteratur om kontaktbetjentrollen. Jeg startet med det jeg hadde tilgjengelig av relevant litteratur, med et tidsmessig spenn fra Hansen (1999) til Hjellnes (2019). I tillegg ga litteraturlistene i Skarðhamar (2002), Hammerlin & Mathiassen (2006) og Liebling et al. (2012) ytterlige interessante bidrag. Slik kjedesøking har en klar fordel i at den fører fra en god referanse til en annen (Rienecker & Jørgensen, 2013, s. 119).

Det har vært forholdsvis enkelt å finne gode kilder, men noen utfordringer har jeg møtt på underveis.⁹ De fleste fengselsfaglige forskere og bidragsytere jeg har benyttet, er for meg kjente

⁶ Jeg forsøkte lenge å oppdrive de to første rundskrivene som omhandlet kontaktbetjentarbeid (G-21/99 og G-61/2000), da disse er referert til i en del av litteraturen jeg har benyttet. Jeg lykkes til slutt i å finne G-61/2000 i en gammel perm fra Oslo fengsel i bokhyllen til en jurist på KRUS. Det andre rundskrivet har jeg ikke funnet, og jeg ble dermed nødt til å bruke sekundærkilder, og har da henvist til blant annet Hansen (1999, s. 142-145) som har et sammendrag av G-21/99 som vedlegg bakerst i boken sin.

⁷ Da jeg begynte søkeprosessen hadde jeg ikke konkretisert problemstillingen min, utover kontaktbetjentordningens potensiale. Etter hvert som jeg bearbeidet litteraturen og kom i gang med skriveprosessen, ble det naturlig å se nærmere på hvilke elementer fra programvirksomheten jeg kunne trekke inn i oppgaven. Dermed utvidet jeg søkene til å også omfatte «programvirksomhet kriminalomsorg» «kognitiv atferdsterapi» «good lives model» og «cognitive behavioural therapy prison.» Kognitive programmer ble blant annet omtalt i Bruhn et al., (2017), og jeg gikk derfor tilbake til litteraturlisten i deres artikkel for å finne flere relevante bidrag.

⁸ Jeg avtalte et møte med emneansvarlig i det nevnte emnet, og fikk i dette møtet inspirasjon til ytterligere temaer. Nye søkeord ble «styrkebasert modell endringsarbeid» og «five minute inerventions.»

⁹ Eksempelvis har jeg selv deltatt i enkelte kontaktbetjentundersøkelser, men hatt utfordringer med å finne resultater fra disse. I årsmeldingen fra KRUS nevnes det kort at FoU driver faglig veiledning i forbindelse med årlige

navn etter mange år i kriminalomsorgen, og tilhører anerkjente forskningsmiljøer. I de tilfellene jeg ikke kjente til forfatter, og artiklene ikke var fagfellevurdert, har jeg i vurderingen av kilde-kvalitet undersøkt forfatterens egen redegjørelse for kildebruk og metode, antall siteringer, eventuelle andre publikasjoner av samme forfatter, samt forfatterens egen litteraturliste. Dette gjelder blant annet enkelte masteroppgaver. Disse anså jeg som nødvendige å bruke, da de står for en betydelig del av en ellers begrenset mengde undersøkelser som er gjort på feltet. Jeg har også tatt med i vurderingen at masteroppgavene er godkjente og således har vært gjennom en kvalitetskontroll ved de respektive studiestedene. Jeg forsøker også å få med meg foredrag, podcaster, debatter og konferanser som har faglig relevans for meg i jobben som aspirantveileder.¹⁰

Offentlige publikasjoner plasseres nokså høyt oppe i kildehierarkiet, og nytteverdien av offentlige utredninger kan være stor (Dalland, 2017, s. 153-155). Mange offentlige publikasjoner som rundskriv, årsrapporter, evalueringer og stortingsmeldinger av faglig relevans hadde jeg allerede kjennskap til.

Til slutt har jeg også fysisk trålet bibliotekhyllene på KRUS for å hente inspirasjon og i håp om å «snuble over» interessante titler jeg ellers ville ha oversett. Rienecker & Jørgensen (2013) påpeker at studiestedenes biblioteker hovedsakelig består av dyrt innkjøpt og fagfellevurdert materiale (s. 126), noe som gir kildene økt troverdighet.

Gjennom både jobb og privatliv har jeg god kjennskap til kultur og kriminalomsorg i Storbritannia og USA. Jeg valgte bort enkelte av de engelske og amerikanske fengselsspesifikke bidragene etter grundigere lesing, på grunn av det jeg mener er en kvalifisert antakelse om at grunnleggende forskjeller i rammer og forutsetninger i de ulike landenes kriminalomsorg, ville svekke litteraturens relevans for min oppgave. Pratt (2008) lanserte begrepet *Nordisk fengselseksepsjonalisme*, og ble møtt med en viss kritikk for perspektivene sine (Ugelvik & Dullum, 2012). Faktum er imidlertid at det nordiske fokuset på human behandling og rehabilitering (Bruhn et al., 2017, s. 2), gjør at utenlandsk kriminalomsorg i stor grad ser til Norge for å lære,

kontaktbetjentundersøkelser (KRUS, 2009, s.11), men etter å ha forhørt meg med mange ansatte i studieavdelingen og EVU ved KRUS, regionskontoret i Sørvest, enkelte fengselsledere, KDI og leder for forskningsavdelingen ved KRUS, måtte jeg til slutt gi opp.

¹⁰ Slik fikk jeg med meg den livstrømmede disputasen til tidligere innsatt Ribe-Nyhus. Hans doktoravhandling (Ribe-Nyhus, 2020) ga dermed et bidrag til ivaretagelse av brukerperspektivet, til tross for at avhandlingen gir et noe ensidig bilde av kriminalomsorgen med funn som ikke nødvendigvis kan generaliseres, og fordi den i et etisk perspektiv er omdiskutert (Kristoffersen, 2020).

noe som også er bakgrunnen for oppgaven. Norsk fengselsforskning utgjør derfor en vesentlig del av kildegrunnet.

3.0 Relevant teori og forskning/litteraturgjennomgang

Her vil jeg først redegjøre for kontaktbetjentordningens opphav, formelle rammer og sentrale føringer. Ulike faktorer som har hatt betydning for utviklingen av ordningen presenteres, samt tilgjengelig litteratur knyttet til erfaringer med kontaktbetjentrollen, fra både ansatt- og brukerperspektiv.

3.1 Kontaktbetjentordningens opphav, rammer og føringer

Tilbakeføringsarbeid er ingen ny tanke. Allerede i 1841 presiserte Strafanstaltskommisjonen viktigheten av forebyggende arbeid (St. meld. Nr. 37 (2007-2008), s. 173), og betjentrollen har siden den gang gjennomgått en gradvis endring fra fangevokter til kontaktbetjent (Hammerlin, 2008, s. 384). Allerede i 1984 ble viktigheten av en tosidighet i betjentrollen poengtert, og fengselsbetjentens økende omsorgs- og resosialiseringsansvar ble vektlagt (NOU 1984: 2, s 40-44). Utredningen hevdet forøvrig at fengselsbetjentutdanningen burde ligge på et høyskolenivå, blant annet med bakgrunn i kompleksiteten i betjentrollen (NOU 1984: 2, s. 52). Til tross for at det skulle ta enda nesten 30 år før den skisserte høyskolemodellen ble en realitet, viser dette at behovet har vært uttalt i lang tid.

Kontaktbetjentordningen hadde sitt utspring i Tjenestemannsrolleprosjektet på 1980-tallet (Hammerlin, 2008). Prosjektet skulle være et ledd i en forbedring og modernisering av fengselsbetjentrollen, og tanken med kontaktbetjentordningen var å sette fengselsbetjentenes eksisterende arbeidsoppgaver i system, herunder organisering av framtidsplanlegging (Tjore, 1991, s.16). Tjenestemannsrolleprosjektet ble således på mange måter startskuddet for kontaktbetjentens rolle i endringsarbeidet. Fengselslederen i Drammen så også for seg at kontaktbetjenten skulle overta enkelte oppgaver som tidligere hadde tilhørt Friomsorgen, og at sosialkonsulentene kunne drive kontaktbetjentveiledning (Tjore, 1991, s.16). Som oppgaven viser, blir behovet for veiledning presisert gjennomgående i alle senere retningslinjer for kontaktbetjentarbeidet, uten at det nødvendigvis har blitt fulgt opp i praksis. Kontaktbetjentordningen ble gjennom nittitallet gradvis innført i resten av landets fengsler (Skarðhamar, 2002, s. 100), og videre i kapitlet følger en oversikt over utviklingen.

Med Stortingsmelding 27 kom visjonen *Aktiv kriminalomsorg-tryggere fremtid*. Meldingen tydeliggjorde kriminalomsorgens hovedmål, herunder å «legge forholdene til rette for at lovbrysteren skal kunne gjøre en egen innsats for å endre sitt kriminelle handlingsmønster» (St. meld. nr. 27 (1997-1998), s. 5). Framtidsplaner, progresjonssonering og programvirksomhet var sentralt i meldingen. Begrepet kontaktperson ble benyttet om den fengselsbetjenten som skulle støtte og motivere den domfelte, gjennomføre inntakssamtaler, samt medvirke ved utarbeidelse, endringer og justeringer av fremtidsplan. Videre presiseres det at ordningen med kontaktperson allerede var forsøkt i enkelte fengsler, og at erfaringene synes positive fra både innsatte og ansatte (St. meld. nr. 27 (1997-1998), s. 62). Meldingen understreket viktigheten av høy kompetanse hos betjentene, både hva gjelder metodisk arbeid, fremtidsplanlegging og samtaler om kriminalitet (St. meld. nr. 27 (1997-1998)). I drøftingskapittelet skal jeg se nærmere på hvorvidt denne kompetansen kommer til syne i praksis.

Rundskriv G-21/99 ga sentrale føringer for kontaktbetjentarbeidet, og dette første «kontaktbetjentrundskrivet» var i store trekk en oppsummering av hovedpunktene i Stortingsmelding 27 (Hansen, 1999, s. 142). Behovet for kompetanseheving ble igjen understreket, og kunnskap om samtaleteknikker og kommunikative ferdigheter ble vektlagt, likeledes nødvendigheten av veiledning og opplæring (Hansen, 1999, s. 143-144). Rundskrivet ga en rekke generelle føringer, men oppfordret samtidig den enkelte anstalt å utarbeide egne retningslinjer for kontaktbetjentarbeidet (Hansen, 1999, s. 142). Konsekvensene av disse vide føringene drøftes senere i oppgaven.

Det samme året utga Hansen (1999) boken *Fengselsbetjent, Kompetanse-kontakt-framtid*, som var en etterlengtet konkretisering av kontaktbetjentrollen, og en nyttig lærebok i praktisk kontaktbetjentarbeid, motivasjons- og endringsarbeid og kommunikasjonsteknikker. De fleste fengslene i landet gjennomførte opplæring basert på denne boken i årene som fulgte (Justis- og politidepartementet, 2002b, s. 12).

Oppdaterte retningslinjer inkluderte enkelte presiseringer og endringer (Justis- og politidepartementet, 2000). Departementet understreket i dette rundskrivet behovet for videreutvikling av kontaktbetjentrollen, men ga samtidig anstaltene mandat til å fortsette sine egne ordninger (Justis- og politidepartementet, 2000, s. 1). Kontaktbetjentordningen fortsatte å være et sentralt satsingsområde i årene fremover, og det var en uttalt målsetting at alle doms- og varetektsinnsatte skulle ha en kontaktbetjent (Justis- og politidepartementet, 2002b, s. 12). Innsatte så vel som ansatte ble gitt opplæring i kontaktbetjentarbeid, og behovs- og ressurskartlegging ble satt på

dagsordenen. Funn fra en pilotundersøkelse antydte at ordningen hadde blitt positivt mottatt, men at det samtidig var behov for en bedre organisering og tilrettelegging av kontaktbetjentarbeidet (Justis- og politidepartementet, 2002b, s. 12).

I 2002 kom rundskrivet som til dags dato er gjeldende for kontaktbetjentarbeidet (Justis- og politidepartementet, 2002a). Rundskrivet tydeliggjorde at kontaktbetjenten skulle arbeide aktivt sammen med innsatte i en motivasjons- og endringsprosess, og bidra til en målrettet og systematisk soning hvor samtaler om kriminalitet, metodisk arbeid og kommunikative ferdigheter skulle være viktige verktøy. Nødvendigheten av å jobbe planmessig og strukturert med framtidsplanlegging ble understreket. Lokalt og regionalt nivå ble gitt et klart ansvar for å avsette nødvendige ressurser, legge til rette for kompetanseheving og veiledning, samt sørge for en avklaring av arbeidsoppgaver mellom ulike aktører (Justis- og politidepartementet, 2002a). I neste kapittel skal jeg presentere noen undersøkelser hvis funn kan tyde på at videre opplæring og veiledning i stor grad uteble.

3.2 Undersøkelser og resultater av kontaktbetjentarbeidet

I løpet av kontaktbetjentordningens oppstartsfase, ble det foretatt flere kartlegginger og undersøkelser av effekt (Bergander et al., 2004). I en evaluering av sammenheng mellom ulike kriminalitetsforebyggende tiltak, pekes det på at kontaktbetjentordningen fungerer mangelfullt (Bergander et al., 2004). Skarøhamar (2002) gjennomførte en levekårsundersøkelse blant innsatte i norske fengsler, og erfaringer med kontaktbetjentordningen var et sentralt tema. Undersøkelsen skulle kartlegge innsattes levekår på tilsvarende måte som levekårsundersøkelsene hos den øvrige befolkningen og ble utført ved hjelp av spørreskjemaer besvart av 247 innsatte i ulike fengsler på Østlandet. Dette var den første levekårsundersøkelsen av sitt slag og tilførte nyttig kunnskap om blant annet opphopning av levekårsproblemer (Skarøhamar, 2002, s.8, 117). Også her fremkommer det at kontaktbetjentordningen foreløpig ikke fungerte optimalt.

Våren 2004 fikk KRUS i oppgave å se på konsekvensene av organisatoriske endringer for samhandling mellom innsatte og betjenter. Dette resulterte i en rapport som særlig tok for seg kontaktbetjentordningen og den rolleutvidelsen av betjentarbeidet som ordningen medførte (Hammerlin & Mathiassen, 2006). 32 innsatte og 35 betjenter fra fengsler med høyt sikkerhetsnivå ble intervjuet, blant annet om kontaktbetjentordningens særdeles varierende praksisformer. (s. 25, 198).

Dyb & Johannessen (2010) så i sin forstudie av iverksetting av regjeringens tilbakeføringsgaranti nærmere på kontaktbetjentrollen i forhold til tilbakeføringsgarantien. De vektla særlig den endringen betjentrollen har vært gjennom idet betjentene gikk fra å være fangevokter til tjenesteyter i velferdsstaten. Senere ble implementeringen av tilbakeføringskoordinatorene analysert, og her ble grenseoppgangene mellom arbeidsoppgavene til kontaktbetjentene, sosialkonsulentene og de nyopprettede tilbakeføringskoordinatorstillingene drøftet (Sverdrup, 2013). Falck (2015) rettet et kritisk blikk mot tilbakeføringsgarantien i en Sirius-rapport som omhandlet glippsoner og utfordringer i tilbakeføringsarbeidet, og kontaktbetjentrollen ble her viet et eget kapittel.

Fengselsaspiranternes forventninger til kontaktbetjentrollen og deres tro på muligheten for rehabilitering i fengsel ble undersøkt i Eides (2011) masteroppgave om holdninger til innsatte. Molvær (2012) intervjuet både innsatte og ansatte i sin masteroppgave om seksuallovbrytere på Åna, mens Bauge (2014) i sin masteroppgave undersøkte kvinnelige innsattes opplevelse av kontakt med kontaktbetjent, og denne kontaktens betydning for hverdagen under soning. Østgård (2016) satt brukermedvirkning og rehabilitering i fokus i sin masteroppgave i psykisk helsearbeid, i form av en kvalitativ studie basert på semistrukturerte intervjuer av seks mannlige innsattes erfaringer med blant annet kontaktbetjenten sin.¹¹ Rolleforståelse hos kontaktbetjenten ble tematisert i en kvalitativ studie om fengselsbetjentes møte med innsattes utdanningssituasjon (Westrheim et al., 2017), og i en kvalitativ studie fra 2016, undersøkte Hjellnes (2019) hvordan betjenter reflekterer over kontaktbetjentrollen ved å intervjuer 21 kontaktbetjenter og 19 innsatte.

Det finnes altså flere mindre undersøkelser og kvalitative studier av ulike aspekter og nyanser ved kontaktbetjentrollen av nyere dato, dog mangler feltet en større studie og en grundig evaluering.

4.0 Drøftelse

I de følgende kapitlene vil jeg først drøfte kontaktbetjentrollen i lys av de presenterte undersøkelsene. Jeg vil deretter gjøre et dypdykk i de tre av kontaktbetjentfunksjonene som utgjør

¹¹ I oppgaven har jeg også tatt med funn fra Øiestads brukerorienterte undersøkelse fra nedlagte Hassel fengsel (Øiestad, 2005), for å tydeliggjøre noen poenger, til tross for at Hassel var et fengsel med lavere sikkerhetsnivå og derfor faller utenfor problemstillingen.

grunnlaget for problemstillingens delspørsmål, og drøfte hvilke muligheter kontaktbetjenten har for å ivareta disse oppgavene på et god måte.

4.1 Fengselet som rehabiliteringsarena

Det er delte meninger om hvorvidt fengselet er egnet som arena for rehabilitering (Tate et al., 2017), men i Norge hersker det både en politisk og samfunnsmessig forventning til at innsatte skal ha en mulighet til å bryte med sitt kriminelle liv (St. meld. nr. 37 (2007–2008)). Betjentrollen er etter hvert blitt nokså kompleks (Evensen, 2006), og arbeidsoppgavene er blitt stadig mer sammensatt (Liebling et al., 2012, s. 42-45). I oppgavens litteraturgjennomgang pekes det på at de vide rammene i kontaktbetjentrundskrivet (Justis- og politidepartementet, 2002a) kan ha fått utilsiktede konsekvenser, og disse skal jeg se nærmere på i dette kapitlet. På den ene siden kan det være nødvendig å gi lokalt nivå et visst ansvar og myndighet til å gjøre tilpasninger, ettersom anstaltene i vesentlig grad varierer med tanke på blant annet sikkerhetsnivå, størrelse, bemanning, økonomiske rammer, beliggenhet, domslengder og innsattpopulasjon. På den andre siden kan nettopp disse nevnte forskjellene, sammen med ulikheter i organisasjonskultur, ansatt sammensetning, organisatoriske forhold og ledelsesstrategier ha medført at kontaktbetjentarbeidet har blitt prioritert i varierende grad. Det bør være rom for at enkelte fengsler og avdelinger kan jobbe etter egne modeller. Eksempelvis kan mottaksavdelinger, rusmestningsenheter, forvaringsanstalter og varetektsavdelinger ha behov for ulik arbeidsmetodikk. Samtidig bør det ikke være anledning for enhetsledere eller avdelingsledere å nærmest velge bort kontaktbetjentarbeid. Kanskje er det et behov for tydeligere felles rammer som i noe mindre grad åpner for lokale tilpasninger. Det er også viktig at kontaktbetjentarbeidet kvalitets-sikres.

4.1.1 Innsattes møte med kontaktbetjenten

I Skarðhamars (2002) undersøkelse fremkommer det at mange innsatte ikke vet hvem kontaktbetjenten er, og at en del av de resterende knapt har hilst på kontaktbetjenten sin. Innsatte mente at kontaktbetjentene i liten grad bidro med veiledning i forbindelse med søknader, arbeid, utdanning, fritidsaktiviteter og soningsplaner. Funnene viser at kontaktbetjentordningen fungerer i meget varierende grad, og det påpekes at det bør kreves mer av kontaktbetjentene dersom ordningen skal ha noe for seg. Eksempelvis bør det være et minimumskrav at kontaktbetjenten presenterer seg for den innsatte, men funnene viser at dette ikke alltid er tilfelle. Undersøkelsen

oppsummerte med at den foreløpig mangelfulle måloppnåelsen ikke bør være til hinder for videre utvikling av ordningen (s. 101-107). Hvorvidt det har vært tilstrekkelig fremgang på disse områdene, skal diskuteres gjennom oppgaven.

Det er et vesentlig poeng at Skarðhamars (2002) utvalg hovedsakelig består av innsatte i det som den gang het kretsfengsler, med unntak av Bredtveit, som ble tatt med for å øke andelen kvinnelige innsatte i undersøkelsen (s. 9). Denne avgrensingen utelukker i stor grad innsatte med lengre dommer, og vi vet således lite om hvor velfungerende kontaktbetjentordningen var for denne gruppen. Det er grunn til å anta at Skarðhamars øvrige avgrensinger, som respondenters alder og nasjonalitet, samt de avgrensinger som ble foretatt av geografiske hensyn (s. 9-10), er av mindre betydning i denne sammenheng. Levekårsundersøkelsen omfattet både doms- og varetektsinnsatte (2002, s. 20). Retningslinjene som var førende på tidspunktet for gjennomføring av undersøkelsen, sier at alle doms- og varetektsinnsatte som er fengslet over *lengre tid*, skal ha en kontaktbetjent (Hansen, 1999, s. 143). Denne formuleringen er vid, og åpner således for ulike tolkninger. Når man samtidig tar i betraktning at det skulle være opp til hver enkelt anstalt å utarbeide rutiner for ordningen (Hansen, 1999, s. 142), burde det ikke være overraskende at mange innsatte rapporterte at de ikke hadde fått tildelt kontaktbetjent (Skarðhamar, 2002, s. 101).

Mens Skarðhamars (2002) funn viser at kontaktbetjentordningen i praksis foreløpig ikke fungerte optimalt, kan det være at sentralfengslene prioriterte annerledes og at langtidsfangene således kunne ha rapportert om en annen opplevelse og bedre implementering av kontaktbetjentordningen.

Selv om Øiestads (2004) undersøkelse fra Hassel faller utenom problemstillingen, er noen av funnene relevante. Blant annet viser resultatene også her at forventningene til kontaktbetjenten er svært varierende. Det antydes at ordningen muligens skaper urealistiske forventninger hos både innsatte og ansatte, samt at rollefunksjonen varierer mellom fengslene (s. 61). Likeledes viser Hammerlin & Mathiassen (2006) at kontaktbetjentordningen oppleves som positiv, men at ressursituasjonen og betjentenes kvalifikasjoner begrenset nytteverdien, og at utøvelsen av rollen er svært varierende i form og kvalitet. Rapporten påpeker at det siden 1980-tallet og til nå er gjort flere analyser og studier av situasjonen (s. 72). Funn fra disse studiene har hittil ikke ført til endringer i føringene for kontaktbetjentarbeidet. Det kommer også frem av undersøkel-

sen at innsatte verdsetter kontaktbetjentens bidrag til praktiske gjøremål, men at samarbeid utover dette er problematisk, grunnet blant annet det asymmetriske maktforholdet (Hammerlin & Mathiassen, 2006, s. 8).

Dette samsvarer med Thorsruds (2012) funn fra organisasjonen Juridisk rådgivning for kvinner (JURK) sin fengselsundersøkelse om at innsatte generelt finner det vanskelig å ha tillit til fengselsbetjentene. De begrunner dette med en opplevelse av maktmisbruk, brudd på taushetsplikt, dårlig evne til kommunikasjon og at innsatte og ansatte alltid vil være på hver sin side av loven (Thorsrud, 2012, s. 66-67). 157 kvinner sonet i norske fengsler i løpet av undersøkelsens periode. Utvalget besto av 69 av disse, fra fengsler med både høyt og lavere sikkerhetsnivå (Thorsrud, 2012, s. 21). JURKs nevnte fengselsundersøkelse om kvinners soningsforhold, viste at selv om kun 22 % av kvinnene hadde tillit til fengselsbetjenter generelt, svarte nesten 64% at de hadde tillit til sin kontaktbetjent, altså en nokså høy andel av de kvinnene som deltok i undersøkelsen. På den andre siden svarte over 10% at de ikke hadde noen kontaktbetjent (Thorsrud, 2012, s.67-70). Selv om det i enkelte tilfeller kan være forståelige grunner til dette, eksempelvis nylig innsettelse, er det ikke holdbart all den tid det forventes at samtlige innsatte skal ha kontaktbetjent (Justis- og politidepartementet, 2002a). Thorsrud (2012) viser at 34,7 % var fornøyde med ordningen, og fremhevet viktigheten av å ha noen å prate med på det personlige planet. 11, 6 prosent hadde blandede erfaringer og 18,8 % var misfornøyde. Av den sistnevnte gruppen var det en gjennomgående oppfatning at kontaktbetjentene hadde for lite tid til den innsatte, og at svært varierende kvalitet på kontaktbetjentens innsats førte til forskjellsbehandling (s. 71-72). I likhet med Skarðhamar (2002), var konklusjonen også nå ti år senere at kontaktbetjentordningen måtte styrkes, og JURK anbefalte at regionene burde følge opp hvorvidt ordningen fungerer tilfredsstillende (Thorsrud, 2012, s. 14).

4.1.2 Videre erfaringer med kontaktbetjentordningen

I forrige avsnitt så vi at det innledningsvis store fokuset på kontaktbetjentordningen ikke nødvendigvis gjenspeiles i brukerundersøkelser fra den første tiden etter implementering av ordningen. I dette avsnittet skal jeg diskutere hvorvidt dette endret seg i årene som fulgte.

I Molværs (2012) studie om brukermedvirkning og rehabilitering av seksuallovbrytere på Åna fengsel ble seks innsatte og fem ansatte intervjuet. De innsatte hadde svært varierende erfaringer med og forventninger til sin kontaktbetjent, og flere hadde frustrasjon knyttet til liten tilstede-

værelse samt stadige avdelingsbytter som medførte brudd i relasjonen. De skilte mellom hjelpsomme og ikke hjelpsomme kontaktbetjenter, og var tydelige på at det var stor variasjon i kontaktbetjentenes engasjement. Det såkalte lappesystemet var også kilde til mye irritasjon (2012, s. 50-51). Kontaktbetjentarbeidet var fra ansattes ståsted preget av uklarhet rundt arbeidsoppgaver. Betjentene hadde ulike oppfatninger av hva som ble forventet av dem, hva som var kontaktbetjentarbeid, og hvilke oppgaver som tilhørte sosialkonsulenten. Kvaliteten på kontaktarbeidet ble videre beskrevet som tilfeldig og personavhengig og også avhengig av den enkelte kontaktbetjents erfaring og kompetanse (Molvær, 2012, s. 43).

I Bauges (2014) masteroppgave om kvinners relasjon til kontaktbetjent, var det delte meninger om hvordan ordningen fungerte (s. 39). Noen innsatte mente at kontaktbetjentordningen kun så fint ut på papiret, og fremhevet den lange tiden det kunne ta å få tildelt kontaktbetjent. Flere savnet en reserve når kontaktbetjenten var borte, mens andre hadde to kontaktbetjenter og var fornøyd med ordningen. Det var bred enighet om at de ønsket mer tid med kontaktbetjenten og mer forutsigbarhet i relasjonen (s. 39-40). Liten tilstedeværelse grunnet turnusarbeid og bortkomne samtalelapper bidro også her til frustrasjon, i likhet med hos informantene fra Åna (Molvær, 2012). De savnet også en bedre struktur og plan for kontaktbetjentsamtaler, slik at de kunne vite når neste samtale skulle finne sted (Bauge, 2014, s. 41).

Svarene i Bauges (2014) undersøkelse viste at det var store forskjeller i forventinger til og tanker om kontaktbetjentordningen. Enkelte ønsket seg hjelp til soningsplanlegging, noen ønsket en samtalepartner, mens andre igjen kun trengte hjelp til praktiske ting. Flere meldte også om at kontaktbetjenten var en god støttespiller, motivator og samtalepartner, mens andre savnet nettopp disse egenskapene (2014). Tid og tillit ble ansett som en viktig faktor i begge studiene (Bauge, 2014; Molvær, 2012;). Innsattes opplevelse av at kontaktbetjenten har lite tid til de, bekreftes av driftssituasjonsanalysen som påpeker at kontaktbetjentarbeidet nedprioriteres av bemanningsmessige årsaker (Justis- og beredskapsdepartementet, 2018, s. 30-31).

Totalt sett antyder funnene i undersøkelsene at det er noe vilkårlig hvordan kontaktbetjentene jobber, og at det er store variasjoner i hva slags relasjoner de innsatte får til sin kontaktbetjent (Bauge, 2014).

Østigård (2016) gjennomførte en tilsvarende studie med seks mannlige innsatte. Temaet for masteroppgaven var brukermedvirkning og rehabilitering, og kontaktbetjenten ble i den sammenheng viet en del plass. Her var det enighet om at det å ha en god kontaktbetjent var svært

viktig, at kontaktbetjenten skulle hjelpe til med nesten alt, og at den spilte en avgjørende rolle i tilbakeføringsprosessen. Fem av seks informanter var fornøyde med sin kontaktbetjent, og opplevde at de var ressurspersoner som virkelig ønsket å hjelpe (s. 42). I Falcks (2015) studie av tilbakeføringsgarantien påpekes det igjen at innholdet i kontaktbetjentarbeidet er varierende og personavhengig. Noen informanter hadde fått god hjelp av sin kontaktbetjent, mens andre ikke visste hvorvidt de hadde en (s. 21).

I likhet med flere andre undersøkelser, indikerer også Hjellnes (2019) i sin studie at betjentene har ulik oppfatning av arbeidsoppgavene. Hjellnes ser dette i sammenheng med de tidligere nevnte vide føringene i retningslinjene (s. 90). Felles for informantene er at de vektlegger viktigheten av relasjonskompetanse og troverdighet, og viser at de er gode på dette i praksis, dog uten at de nødvendigvis reflekterer over det eller forankrer det i faglig kunnskap (s. 98).

4.1.3 Brukernes egne fortellinger

En tidligere innsatt fremhevet betydningen av relasjoner da han rettet et kritisk blikk mot det moderne fengselet i artikkelen *Humanity rather than Materialism*, og skrev her blant annet om savnet av tilstedeværelse og menneskelig kontakt (K., 2018). Det er interessant å se likhetstrekkene mellom denne artikkelen og avhandlingen til Ribe-Nyhus (2020). I begge artiklene kan man antyde en noe bitter undertone i måten fengselet og fengselsbetjentene omtales på, riktignok mer uttalt i Ribe-Nyhus (2020) enn i K., (2018). Begge er nokså kritiske til det første fengselet de sonet i, men har tilsynelatende en noe mindre negativ innstilling til fengsel nummer to. Dette kan selvsagt ha flere årsaker, og i K. sitt tilfelle kan mye av forklaringen ligge i forskjellen i sikkerhetsnivå. Det kan også ses i sammenheng med at behovene endrer seg etter hvert som tiden går etter innsettelse, at den første fasen er kritisk og sjokkartet i mange tilfeller og krever ekstra oppmerksomhet fra tilsatte (Danielsen & Karlsen, 2006, s. 278). Kanskje gjelder dette særlig førstegangssonere, som for første gang introduseres for begrensingene frihetsberøvelsen setter. Hammerlin (2009) konkretiserer dette i *Fangenes tapsliste* og poengterer at særlig varetektsperioden kan beskrives som en kaotisk og eksistensiell krise med en betydelig opplevelse av avmakt (s. 84-85). Institusjonalisering kan også føre til at forfatterne etter hvert venner seg til systemet, og dermed aksepterer det i større grad. Hjellnes forklarer dette i sin artikkel om totale institusjoner med at man enten aksepterer systemet eller ikke (2006, s. 132).

Et annet likhetstrekk, og det mest relevante med tanke på oppgavens problemstilling, er at selv om relasjonene til fengselsansatte er en sentral del i begge bidragene, nevnes ikke kontaktbetjenten spesifikt. Årsaken til dette vet bare forfatterne, men det er bemerkelsesverdig at en som er tenkt å spille en så vesentlig rolle i innsattes soning som kontaktbetjenten, ikke har hatt betydning nok til å bli nevnt.

En annen tidligere innsatt fortalte i sitt foredrag om manglende tilstedeværelse av betjenter (Anonym, 2020). Han seg over at han ved hver overføring ble plassert på en innkomstavdeling fordi betjentene skulle bli kjent med han, samtidig som ingen betjenter brukte tid på å snakke med han. Han ble stadig introdusert for nye kontaktbetjenter, som «alltid var på ferie eller syk-meldt.» Han fortalte om savnet av en samtalepartner, og opplevde å bli møtt med liten forståelse for konsekvensene av lite kontinuitet og forutsigbarhet i relasjonen med kontaktbetjenten (Anonym, 2020).

Som nevnt, kan ikke disse subjektive erfaringene uten videre generaliseres. Det er samtidig grunn til å anta at andre innsatte har lignende opplevelser, og det er viktig at brukerne ivaretas og at deres stemme blir hørt. Både undersøkelsene og fortellingene viser at det har vært, og fremdeles er uklarheter rundt kontaktbetjentarbeidet. I de neste kapitlene skal vi se nærmere på de ulike funksjonene i rollen, og hvordan kontaktbetjenten kan tilnærme seg oppgavene innenfor de tidsmessige, økonomiske og bemanningsmessige rammene som finnes.

4.2 Kontaktbetjentens funksjoner

Kontaktbetjentens arbeidsoppgaver er omfattende. De består blant annet av å gjennomføre kartlegginger, koordinere framtidsplanlegging og samarbeid med andre aktører, samt å være innsattes støttespiller og motivator gjennom soningen (Justis- og politidepartementet, 2002a). De følgende kapitlene tar for seg et utvalg av kontaktbetjentens mest sentrale og komplekse arbeidsområder.

4.2.1 Hvordan kan kontaktbetjenten bruke behovs- og ressurskartlegging som verktøy i endringsarbeidet?

En av kontaktbetjentens oppgaver er å «gjennomføre en kartlegging av problemer, behov og ressurser snarest mulig etter innsettelsen» (Justis- og beredskapsdepartementet, 2002a, s. 4). For at kartleggingen skal ha en større hensikt enn det rent strukturelle og målbare ved at innsatte

svarer på ulike spørsmål, må kartleggingen ses i sammenheng med verdien av gode kommunikative ferdigheter og faglig fundert relasjonskompetanse. Personorientert kommunikasjon innebærer at man ser den andre som en hel person, med iboende behov og ressurser, samt egne mål og ønsker (Eide & Eide, 2019, s. 16). Ved å gi tydelig uttrykk for disse verdiene i en kartleggingssamtale, kan denne være starten på en god relasjon. Nymo (2019) påpeker viktigheten av at fengselsbetjenten klarer å se forbi den kriminelle handlingen og møte mennesket bak handlingen (s. 337). Videre forutsetter personorientert kommunikasjon at man forholder seg åpent og anerkjennende til den andre, er oppmerksomt til stede og lytter aktivt (Eide & Eide, 2019, s. 17). Dette skal kontaktbetjentene være kjent med fra motiverende intervju (KRUS, 2020b, s. 25), som jeg kommer tilbake til i kapittelet om den motiverende kontaktbetjenten.

I 2011 ble pilotprosjektet Behovs- og ressurskartlegging i kriminalomsorgen, heretter kalt BRIK, iverksatt (Forskrift om forsøksprosjekt kartlegging av domfeltes behov, 2011). Dette nye kartleggingsverktøyet skulle lette tilbakeføringen til samfunnet, samt sikre at tilbakeføringsprosessen ble iverksatt snarlig etter innsettelse, og BRIK ble etter hvert tatt i bruk nasjonalt (Forskrift om forsøksprosjekt kartlegging av domfeltes behov, 2011). Forskriftene gir hjemmel til at alle med opplæring kan gjennomføre kartlegging (Forskrift om forsøksprosjekt kartlegging av domfelte behov, 2011, §4), og BRIK-opplæring er nå en del av grunnutdanningen av fengselsbetjenter (KRUS, 2020b, s. 25). Likevel er det erfaringsmessig mange fengsler som har dedikerte BRIKere, og hvor øvrige fengselsbetjenter ikke deltar i denne kartleggingen.

En vesentlig forutsetning for endringsarbeid, er kjennskap til innsattes situasjon og kunnskap om hva som ønskes endret. Når det i tillegg forventes at kontaktbetjenten skal bistå innsatte med «alt mulig» (Østigård, 2016, s. 42), gir BRIK kontaktbetjenten en unik anledning til å skape en relasjon og å få kjennskap til innsattes problemer, behov og ressurser. Ved å bruke tid på BRIK, kan kontaktbetjenten motvirke innsattes opplevelse av å ikke bli sett, som Anonym (2020) beskriver. Flere av informantene i undersøkelsene understreker nettopp viktigheten av tillit og trygge, gode og forutsigbare relasjoner (Molvær, 2012; Bauge, 2014; Østigård, 2016). Et annet argument for at kontaktbetjenten bør stå for kartleggingen, er at innsatte synes det er problematisk å måtte gjenta historien sin flere ganger enn nødvendig (Molvær, 2012). Kontaktbetjenten må uansett sette seg inn i innsattes behov og ressurser for å kunne bistå i endringsarbeidet, og det vil være både naturlig og hensiktsmessig å påbegynne dette allerede ved kartleg-

gingen. I tillegg inngår kartlegging som en sentral del av framtidsplanleggingen (Justis- og beredskapsdepartementet, 2002c), som også tilhører kontaktbetjentens arbeidsoppgaver, og som omtales i et eget kapittel.

Kontaktbetjenten skal ha inngående kjennskap til innsattes behov og ressurser, og sikre at alt arbeid som gjøres bygger på resultatene fra kartleggingen (Justis- og politidepartementet, 2002a). At kartlegger ofte er en annen person, byr dermed på utfordringer. I kartleggingen skal innsatte selv presentere sine behov, og en del av temaene som tas opp kan være svært private. En trygg relasjon til kartlegger kan være avgjørende for at innsatte åpner seg om problemene sine (Hansen & Bjørkquist, 2017, s. 61).

Fengslene er gitt mandat til å lage egne rutiner for kontaktbetjentordningen (Justis- og politidepartementet, 2002a), og det varierer hvordan innsatte tildeles kontaktbetjent, og hvordan innsatte ivaretas ved fravær. Det er erfaringsmessig ikke vanlig praksis at kontaktbetjenten følger innsatte ved avdelingsbytte, noe som kan skje nokså hyppig og på kort varsel (Vorkinslien, 2011, s. 70). Som konsekvens av dette blir relasjoner brutt og innsatte må stadig forholde seg til nye kontaktbetjenter (Bauge, 2014, s. 81). Et bedre system for overlapping og utstrakt bruk av BRIK-kartlegging på tvers av avdelinger vil kunne avhjelpe disse utfordringene, og motvirke opplevelsen av stadig å måtte forholde seg til nye hjelpere. Videreutvikling av BRIK har ikke vært prioritert, da det jobbes med utvikling av nytt fagsystem (Kriminalomsorgen, 2019, s. 31), og det fremdeles uklart hvorvidt BRIK skal erstattes med et nytt kartleggingsverktøy i forbindelse med SDS (Kriminalomsorgen, 2020a). Forhåpentligvis vil digitaliseringsløftet i kriminalomsorgen, herunder et oppdatert kartleggingsverktøy, være med på å lette overlappingen mellom avdelinger og fengsler. Det er en ambisjon at SDS skal sørge for mer gjenbrukbar data fra kartlegginger, og at all relevant informasjon om den innsatte gjøres tilgjengelig gjennom hele straffegjennomføringskjeden (Digitaliseringsdirektoratet, 2019). Det er lov å håpe at et nytt etatssystem også vil eliminere behovet for samtalelapper, som er kilde til mye frustrasjon (Molvær, 2012; Bauge, 2014).

4.2.3 Hvordan medvirker kontaktbetjenten i framtidsplanleggingsprosessen?

Soningsplaner, senere kalt framtidsplaner, ble innført i forbindelse med kontaktbetjentordningen (Skarðhamar, 2002, s. 107), og å samarbeide med innsatte om framtidsplanlegging er en viktig del av kontaktbetjentjobben (Justis- og politidepartementet, 2002a). Ubetingede feng-

selsdommer blir stadig lengre, blant annet grunnet straffeskjerpelser og politiets økte prioritering av alvorlig kriminalitet (Kriminalomsorgen, 2020a, s. 69). Lange straffer åpner for å jobbe med innsattes endringsprosess over et lengre tidsrom, og ved å raskt påbegynne kartlegging, har man et godt grunnlag for å utarbeide en framtidspan. Framtidspanlegging skal tilbys umiddelbart etter soningsstart (Justis- og politidepartementet, 2002c). Det er et uttalt mål at alle innsatte med dommer som gir adgang til prøveløslatelse, skal ha en framtidspan, og tilbudet bør også gis til øvrige innsatte. Framtidspanleggingen innebærer alt fra kartlegging til evaluering av tiltak, og koordineres normalt av kontaktbetjenten (Justis- og politidepartementet, 2002c).

Jeg har utelukkende gode erfaringer med bruk av framtidspan, og i fengsler med kultur for bruk av slike planer har jeg ofte erfart at innsatte ønsker å ha med seg framtidspanen sin ved løslatelse, for å jobbe videre med denne. Disse erfaringene er utelukkende fra fengsler med lavere sikkerhetsnivå, mens i fengsler med høyt sikkerhetsnivå har framtidspaner ikke vært et like prioritert område.

I likhet med retningslinjene for kontaktbetjentordningen, er retningslinjene som gir føringer for framtidspanleggingen ikke blitt revidert siden 2002. Dette innebærer at blant annet tilbakeføringsskordinatorer, som må sies å ha fått en fremtredende rolle i planarbeidet, ikke er nevnt. En konkretisering og fordeling av arbeidsoppgaver vil være hensiktsmessig for å kvalitetssikre framtidspanleggingen, og denne rollefordelingen kan med fordel forankres i oppdaterte retningslinjer.

Framtidspan er et verdifullt verktøy, som erfaringsmessig brukes altfor lite. Ved å utlede framtidspanen fra BRIK-kartleggingen, har kontaktbetjenten en godt utgangspunkt for å stadfeste hvor i endringsprosessen innsatte befinner seg, og kan sålede hjelpe innsatte med å prioritere fokusområder, og sette seg realiserbare mål. Dette forutsetter dog at det er kontaktbetjenten som er kartlegger, noe som ikke alltid er tilfelle. I tillegg til å være en konkretisering av mål og delmål, er framtidspanen en god inngang til å foreslå øvrige tiltak, eksempelvis BaM-samtalen, som beskrives senere i oppgaven. For innsatte med individuell plan, skal framtidspanen tilpasses denne (Justis- og politidepartementet, 2006). Kartleggingen kan også avdekke innsatte som har krav på og behov for en individuell plan, uten at dette er iverksatt før soning.

Skarøhamars (2002) undersøkelse viser at kun en tredjedel av de innsatte hadde framtidspan i 2002, og at selv en del av de som hadde kontaktbetjent ikke hadde framtidspan, til tross for at

de kunne tenkt seg en slik plan (s. 107). En undersøkelse om boligsituasjon etter fengselsopphold viste i 2006 en svært marginal økning i antall innsatte med framtidsplan, samt at det er store variasjoner i hva som legges i begrepet framtidsplan og hvordan denne utarbeides (Dyb et al., 2006, s. 114). Dyb & Johannessen (2010) viser til tidligere nevnte interne undersøkelser når de påpeker at lite endret seg i årene som fulgte. Blant annet gjengir de enkelte sitater fra informanter, som hevder at det overhodet ikke tilrettelegges for framtidsplanlegging i fengslene, at planarbeidet er elendig, at og at det bør bli slutt på den utbredte oppfattelsen om at framtidsplanlegging er et frivillig arbeidsområde for betjentene. Rapporten konstaterer kun at det er svært varierende kvalitet på planarbeidet som utføres, men har ikke sett på årsaker til dette (s. 50-51). Det ville vært interessant å utforske grunnene til at et så sentralt og viktig virkemiddel ikke benyttes i større grad.

Framtidsplan som begrep er velkjent og omtales som et helt sentralt verktøy i svært mange dokumenter som omhandler kriminalitetsforebyggende arbeid og tverrfaglig samarbeid. Dette ser dog ut til å være langt fra den virkeligheten både innsatte og kontaktbetjentene opplever, og i likhet med kontaktbetjentarbeidet generelt, er det store kvalitetsforskjeller i arbeidet med framtidsplanlegging.

4.2.4 Hvordan kan kontaktbetjenten støtte og motivere den innsatte til å jobbe konstruktivt med sitt opphold i fengselet?

Å støtte og motivere er sannsynligvis den videste og mest uklare av kontaktbetjentoppgavene, men samtidig er det en svært sentral del av endringsarbeidet.

Evensen skriver i sin artikkel om betjentrollen at det er gjort lite forskning på rollen som fengselsbetjent og den komplekse relasjonen mellom betjent og innsatt (Evensen, 2006, s. 243). Dette er riktignok noen år siden, men er fremdeles gjeldende. Når det gjelder relasjonen mellom kontaktbetjent og innsatt finnes det om mulig enda mindre forskning. Vi snakker om et kunnskapshull som bør søkes tettet etter at kontaktbetjentordningen nå har vært i bruk i over 20 år. Internasjonalt har relasjoner i fengsel blitt forsket på i større grad. Blant annet mener Crewe (2005) at det er fullt mulig å skape respektfulle relasjoner mellom innsatte og fengselsbetjenter, slik at innsatte ikke ser på betjentene som fiender. God interaksjon mellom innsatte og ansatte er ikke bare fundamentalt for å oppnå harmoni i den daglige fengselsdriften, det også vil ha en rehabiliterende effekt (Trotter, 1993). Crawley & Crawley (2008), påpeker at de særegne

rammene et fengsel gir for samhandling, gir en naturlig utvikling av nære relasjoner mellom innsatte og ansatte.

Utviklingen av betjentrollen med påfølgende nye arbeidsoppgaver, har medført at en del innsatte har fått et bedre syn på ansatte (Hammerlin, 2008). Dowden & Andrews (2004) identifiserte i sin metastudie på fengselsansattes rolle i tilbakefallsforebyggende arbeid, såkalte Core Correctional Skills, eller kjernefaktorer, som de hevdet kunne ses i sammenheng med redusert tilbakefall. De understreket viktigheten av varm, åpen og entusiastisk kommunikasjon, samt fengselsbetjentenes evne til å være gode rollemodeller (s. 204-205). Relasjonskompetanse handler om nettopp det å kommunisere på en meningsfull måte, som også gjør at hensikten med samhandlingen ivaretas (Aubert & Bakke, 2018, s. 24). Den terapeutiske alliansen kan utfordres av det faktum at den innsatte er en såkalt ufrivillig klient, og dette forutsetter at kontaktbetjenten må forvente en viss motstand i relasjonsbyggingen (Durnescu, 2020, s. 31).

Flere av informantene i de gjennomgåtte undersøkelsene, påpeker behovet for en kontaktbetjent og samtalepartner som kan støtte og motivere under soningen, og savnet etter mer strukturerte samtaler. Det er bekymringsfullt at ingen av informantene i noen av de gjennomgåtte studiene fra høysikkerhetsfengslene, forteller om strukturerte kriminalitetsforebyggende samtaler med sin kontaktbetjent. Det kan være fordi de ikke ble spurt direkte om det, men det kan også være fordi det ikke er vanlig praksis, til tross for fokuset på nettopp dette i utdanningen (KRUS, 2020b). Et pågående forskningsprosjekt med arbeidstittelen «Å snakke om kriminalitet» kan være med på å sette søkelys på de manglende samtalene om innsattes kriminalitet (KRUS, 2020c).

4.2.4.1 Verktøy for endringsarbeid

I en travel hverdag, hvor det kan være utfordrende å finne tid til gode og strukturerte samtaler, kan det være behov for aktivt å lete etter alternative metoder og arenaer for å drive påvirkningsarbeid. Jeg skal videre i oppgaven se på hvilke verktøy kontaktbetjenten kan benytte i dette arbeidet.

Five minute interventions

I England har de tilnærmet seg utfordringen med begrenset tid ved hjelp av Five Minute Intervention, som er et prosjekt hvor engelske fengselsbetjenter trenes i å se og gripe rehabiliterende muligheter i hverdagslige samtaler (Tate et al., 2017). Prosjektet kunne etter pilotperioden i

2013 vise til positive resultater hos ansatte, som meldte om økt arbeidstrivsel, større tro på rehabilitering og bedre forhold til innsatte (Webster & Kenny, 2015). En undersøkelse blant innsatte rapporterte på sin side om økt mestringstillit, større evne til konsekvenstenking og selvrefleksjon, flere konstruktive tanker om fremtiden og bedre relasjoner til de ansatte (Tate et al., 2017). I arbeidet med femminutters intervensjoner benyttes teknikker som aktiv lytting, bekref- telser og åpne spørsmål (Tate et al., 2017), som for oss er velkjente fra motiverende intervju (Miller & Rollnick, 2016).

Motiverende Intervju

I Norge får alle fengselsaspiranter opplæring i Motiverende Intervju (MI) i grunnutdanningen (KRUS, 2020b). Som MI-instruktør får jeg imidlertid ofte høre at det er vrient å huske på tre- ning av de innlærte teknikkene og å benytte de ofte nok i praksis til at de blir automatiserte. Da jeg deltok på mitt første MI-kurs, var det fokus på at MI-samtaler var en helt egen samtaleform, som ikke skulle forveksles med andre samtaler. Dette viste seg å være vanskelig overførbart til praksis. I dagens opplæring har vi et mye større fokus på at verktøyene fra MI kan brukes i svært mange ulike sammenhenger, som i inkomstsamtaler, i utslusingssamtaler og i mer spon- tant oppståtte samtaler. MI-teknikker er også et sentralt element i framtidsplanlegging og i BaM-samtaler, som aspirantene også blir kurset i (KRUS, 2020b).

BaM

Bygging av Mestringstillit (BaM) ble på begynnelsen av 2000-tallet utviklet spesifikt for kri- minalomsorgen for å dekke behovet for strukturerte rehabiliterende samtaler (Højdahl, 2013). Erfaringsmessig melder svært få aspiranter om at de har kjennskap til BaM fra praksisfengslene, noe som kan tyde på at det er rom for å ta i bruk BaM i større grad, og at BaM-metodikken kan få en ny vår parallelt med at den tradisjonelle programvirksomheten må vike av ressurshensyn. BaM-samtaler er en metode for å lære den innsatte å gjenkjenne risikosituasjoner og dermed unngå uønsket atferd (Højdahl, 2013). Metodikken beskrives som en kort-intervensjon (Højdahl, 2013, s. 11), og passer således godt inn i en hektisk hverdag med høyt aktivitetsnivå. I BaM, som i andre kognitive programmer, vektlegges bygging av allianse, kartlegging av ut- fordringer og utprøving av nye handlingsmåter og mestringsevner (Højdahl, 2013, s. 16).

Russamtalen

Russamtalen er et annet tilgjengelig verktøy som bygger på metodikk fra MI og BaM, og som har som målsetting å bidra til endring blant annet ved å motivere til endrede rusvaner (Aagesen & Martinsen, 2016). Russamtalen skal være et frivillig alternativ til reaksjon på rusrelaterte brudd på kriminalomsorgens regelverk, og målgruppen er i hovedsak innsatte som har erkjent rusbruk i fengsel (KSF, 2008). Erfaringsmessig gjennomføres de aller fleste russamtaler i rusmestringsenhetene. Mjåland (2013) diskuterer hvorvidt Russamtalen som reaksjon faktisk kan sies å være frivillig, og påpeker også at innsatte ikke opplever å kunne være oppriktige i samtalen grunnet frykt for konsekvenser. Det at mange innsatte søker seg til rusmestringsenheter for å få en enklere soning, og ikke nødvendigvis har et ønske om å endre livsførsel, reduserer også nytteverdien av Russamtalen (Mjåland, 2013). I lys av dette kan det tenkes at målgruppen med fordel kunne vært utvidet til å være et tilbud til alle innsatte som er motivert for endring, og at samtalen kan gjennomføres av kontaktbetjent i alle avdelingstyper, uavhengig av hvorvidt innsatte har begått et brudd. Russamtalen bygger på metodikk som alle kontaktbetjenter har opplæring i fra KRUS, og vil således kreve lite tilleggsoplæring. Russtrategien åpner for en slik mer generell bruk (KSF, 2008), men erfaringsmessig er det lite anvendt i praksis utenfor rusmestringsenhetene.

Er-Vil-Kan

Er-Vil-Kan er et av de siste tilskuddene til programvirksomheten. Dette rus –og livsmestringsprogrammet bygger på Good Lives Model, What Works og desistance-forskning, og er i utgangspunktet utviklet for kriminalomsorgens rusmestringsenheter (KRUS, 2020d). Programmet fremstår som mindre manualstyrt enn mange tradisjonelle programmer, og det legges opp til at man kan benytte de ulike elementene i ønsket rekkefølge. Det gruppebaserte programmet brukes i dag i en rekke rusmestringsenheter, men en pågående videreutvikling kan åpne for at programmet også kan benyttes av kontaktbetjenter i individuelle samtaler.

Muligheten for å tilpasse gruppebaserte tilnærminger til generelt endringsarbeid er også beskrevet i emneplanen for BA 3202 Systematisk endringsarbeid (KRUS, 2020b, s. 27).

Studieplaner og undersøkelser viser altså at kontaktbetjentene besitter en yrkeskompetanse som tilsier at de skal kunne oppfylle kravene til rollen på en god måte, men at det er faktorer ved fengselshverdagen som gjør det utfordrende å omsette kunnskapen i praksis. Verktøyene er

tilgjengelige i form av blant annet BRIK, framtidsplan, Russamtalen, MI-samtaler, BaM-samtaler og Fem-minutters-intervensjoner, dog behøves en kultur hvor det er naturlig og forventet å bruke metodene. Kontaktbetjentene er i en unik posisjon for å motivere innsatte til å bruke soningen sin konstruktivt, noe Westrheim et al., (2019) også påpeker i sin rapport om innsattes mulighet for utdanning (s. 19).

At fokuset på teknikkene man har opplæring i fra KRUS, tenderer til å bli mindre når man kommer ut i fengslene, kan ses i sammenheng med det spenningsfeltet mellom teori og praksis som Nymo (2006) beskriver i sin artikkel om den profesjonelle fengselsbetjenten. Det kan være utfordrende for fengselsaspiranter å forstå sammenhenger og å overføre ervervet teoretisk kunnskap til praksis, til tross for at det åpenbart er behov for begge deler (Nymo, 2006). Bruhn et al. (2017) påpeker at nye, velutdannede fengselsbetjenter vil bidra til forbedringer i kontaktbetjentordningen, men diskuterer samtidig muligheten for at de heller assimileres inn i en kultur hvor fokuset på kontaktbetjentarbeid er fraværende (s. 9-10). Hammerlin (2008) hevder at mange betjenter forsøker å anvende nettopp sin økte kompetanse og kunnskapskapital i hverdagen, men at ressurstilgang og strukturelle begrensinger forhindrer utfoldelsen og fører til frustrasjon (s. 392). Et viktig poeng i denne sammenheng, er at innsatte og ansatte synes å være samstemte (Hammerlin & Mathiassen, 2006). Betjentrollen har ikke blitt mindre kompleks i årene som har gått, og det er grunn til å anta at Hammerlins betraktninger fremdeles er høyst aktuelle.

5.0 Oppsummering og implikasjoner av funn

Kontaktbetjentrollen er, og skal være et viktig virkemiddel i det kriminalitetsforebyggende arbeidet. Norsk kriminalomsorg er med rette stolt av kontaktbetjentordningen, og det gjøres svært mye faglig godt arbeid i mange fengsler.

Samtidig stadfester gjentatte studier at det er uohensiktsmessig store kvalitetsforskjeller i kontaktbetjentarbeidet, og at tilrettelegging, oppfølging og kvalitetssikring er utilstrekkelig. Faktorer som lokale rammer, få resultatkrav, individuell rolleforståelse, mangel på tid og bemanning, rullering av betjenter og flytting av innsatte skaper uforutsigbarhet. Dette gjør det utfordrende å bygge relasjoner og å drive strukturert endringsarbeid med den krevende gruppen som innsatte i fengsler med høyt sikkerhetsnivå utgjør.

Det er kanskje viktigere enn noen gang å utnytte kontaktbetjentordningen bedre for å nå kriminalomsorgens målsetting om redusert tilbakefall. For å drive strukturert og målrettet endringsarbeid, er det vesentlig at kontaktbetjenten innehar en sentral rolle i kartlegging og framtidsplanlegging. En rolleavklaring mellom tilbakeføringskoordinator og kontaktbetjent bør forankres i reviderte retningslinjer. Når den tradisjonelle programvirksomheten reduseres i mange fengsler, bør det diskuteres hvordan kontaktbetjenten kan kompensere for dette ved å ta i bruk allerede eksisterende verktøy og kunnskap. Dog bør det etterstrebtes å skape en kultur hvor bruken av kompetanse og verktøy er en naturlig og integrert del av kontaktbetjentarbeidet. Ambisjonene om veiledning av, og kompetanseheving hos kontaktbetjentene er blitt fremhevet gjentatte ganger i retningslinjer og stortingsmeldinger. Dette bør igjen settes på agendaen. Brukerne skal bli hørt, og det bør tas på alvor at innsatte fremdeles forteller om svært varierende kvalitet i kontaktbetjentarbeidet.

Verktøyene for kartlegging, framtidsplanlegging og motiveringsarbeid er i aller høyeste grad tilgjengelige for kontaktbetjentene. Dagens fengselsbetjenter besitter en kompetanse som danner et svært godt utgangspunkt for samarbeid med innsatte om en konstruktiv soning, til tross for en utfordrende økonomisk situasjon i kriminalomsorgen.

Etter å ha jobbet med denne oppgaven, vil jeg argumentere for behovet av en omfattende evaluering av kontaktbetjentordningen, og en påfølgende revisjon av føringene for den. Det bør fremdeles stilles høye krav til kontaktbetjentene, som har gode forutsetninger for å kunne drive målrettet og strukturert endringsarbeid med innsatte i fengsler med høyt sikkerhetsnivå. Retningslinjene bør være ambisiøse, samtidig som de bør gjenspeile dagens kriminalomsorgs faktiske ressursituasjon. Vi skal fortsette å være stolte av norsk kriminalomsorg. Det bør imidlertid jobbes aktivt for at internasjonal oppmerksomhet ikke blir en hvilepute, men en drivkraft i arbeidet med videreutvikling.

6.0 Litteraturliste

- Aagesen, A. & Martinsen, T. (2016). *Russamtalen: alternativ til reaksjon på bruk av rusmidler for innsatte*. (2. utg.). Kriminalomsorgens høyskole og utdanningscenter KRUS.
- Anonym. (2020, oktober). *Innsattes refleksjoner av skam*. Presentasjon på konferanse om seksuallovbrudd ved Kriminalomsorgens høgskole og utdanningscenter KRUS, Lillestrøm.
- Aubert, A.M. & Bakke, I.M. (2019). *Utvikling av relasjonskompetanse. Nøkler til forståelse og rom for læring*. (2.utg.). Gyldendal.
- Bauge, M. H. (2014) "Du legger jo livet ditt på en måte i hendene deres." *En kvalitativ studie om kvinnelige innsattes opplevelse av kontakt med kontaktbetjent. Og kontaktens betydning for hverdagen under soning*. [Masteroppgave]. Universitetet i Stavanger.
https://uis.brage.unit.no/uis-xmlui/bitstream/handle/11250/224326/Bauge_Merethe.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Bergander, K., Iversen, H., Skotte, S.E. & Sund, A. (2004). *Evaluering av sammenheng mellom tiltak*. Kriminalomsorgens utdanningscenter KRUS.
- Brottveit, G. (2018). Om forskningsdesign. I G. Brottveit (Red.), *Vitenskapsteori og kvalitative forskningsmetoder* (s. 62-73). Gyldendal.
- Bruhn, A., Nylander, P.Å. & Johnsen, B. (2017). From prison guards to... what? Occupational development of prison officers in Sweden and Norway. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 18:1, 68-83.
https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14043858.2016.1260331?casa_token=bNxbowiGzrQAAAAA%3ARmB_F3vFU6PFLJ_8HgFefOM5w7p4UNDGE-WQteAF-4i067LTG7YDkCPJ-ZQM2mOc4RDWtblU6KOqV
- Crawley, E. & Crawley, P. (2008). Understanding Prison Officers: Culture, cohesion and conflicts. I J. Bennet, B. Crewe & A. Wahidin (red.), *Understanding Prison Staff* (s. 134-152). Willan Publishing.
- Crewe, B. (2005). Codes and conventions: The terms and conditions of contemporary inmate values. I Liebling, A. and Maruna, S. (Red.). *The Effects of Imprisonment*. Willan.
- Dalland, O. (2017). *Metode og oppgaveskriving* (6.utg.). Gyldendal Akademiske.
- Danielsen, T & Karlsen, V. (2006). Kvalitet i varetektsarbeidet. I Larsen, E (red.), *Fengslet som endringsarena*, s. 269-293). Kriminalomsorgens utdanningscenter KRUS.
- Digitaliseringsdirektoratet (2019, 15. april). *Kriminalomsorgsdirektoratet. Sømløs digital straffegjennomføring*. <https://www.difi.no/fagomrader-og-tjenester/digitalisering-og->

[samordning/digitaliseringsradet/laer-av-andre/kriminalomsorgsdirektoratet-somlos-digital-straaffgjennomgang](#)

- Dowden, C. and Andrews, D.A. (2004). *The importance of staff practice in delivering effective correctional intervention: A meta-analytic review of core correctional practice*. International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, 48, 203-214.
- Durnescu, I. (2020). *Core Correctional Skills: The Training Kit*. University of Bucuresti. Ars Docendi.
- Dyb, E., Brattbakk, I., Bergander, K., & Helgesen, J. (2006). *Løslatt og hjemløs. Bolig og bostedsløshet etter fengselsopphold*. (Samarbeidsrapport NIBR/KRUS/Byggforsk 2006). Norsk institutt for by- og regionsforskning. <https://krus.brage.unit.no/krus-xmlui/bitstream/handle/11250/160676/L%C3%B8slatt%20og%20hjeml%C3%B8s.pdf?sequence=1>
- Dyb, E. & Johannessen, K. (2010). *Regjeringens tilbakeføringsgaranti: En forstudie av iverksetting* (NIBR-rapport 2010:8). NIBR. <https://fagarkivet.oslomet.no/en/item/asset/dspace:34360/2010-8.pdf>
- Eide, H.K. (2011) *Hvem blir du som fengselsbetjent? Om holdninger og verdier til de innsatte i fengselsbetjentutdanningens praksisår*. [Masteroppgave]. Norges teknisk-naturvitenskapelige Universitet.
- Eide, H. & Eide, T. (2019). *Kommunikasjon i relasjoner. Personorientering, samhandling, etikk*. (3.utg.). Gyldendal.
- Evensen, K. (2006). Betjentrollen i organisasjonen. I E. Larsen (Red.) *Fengslet som endringsarena: bok for fengselsbetjenter* (s. 241-268). Kriminalomsorgens utdanningscenter KRUS.
- Falck, S (2015). *Tilbakeføringsgarantien som smuldret bort*. (Sirus rapport 2/2015). Statens institutt for rusmiddelforskning. <https://www.fhi.no/globalassets/dokumenterfiler/rapporter/2015/sirusrap.3.15.pdf>
- Forskrift om forsøksprosjekt kartlegging domfeltes behov (2011). *Forskrift om forsøksprosjekt om kartlegging av domfeltes behov for tiltak med sikte på å lette tilbakeføring til et kriminalitetsfritt liv*. (FOR-2022-09-30-978). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2011-09-30-978>
- Gammersvik, Å. (2013). *Arbeidsmåter i helsefremmende sykepleie i lys av Gadammers forståelsesbegreper – vitenskapsteoretisk essay*. (Skriftserien 1/ 2013). Haraldsplass diakonale høgskole. <https://vid.brage.unit.no/vid-xmlui/bitstream/handle/11250/95966/Gammersvik.Skriftserien%201-2013.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

- Hammerlin, Y. (2008). *Om fangebehandling, fange- og menneskesyn i norsk kriminalomsorg i anstalt 1970-2007*. Unipub.
- Hammerlin, Y. (2009). *Selvord og selvmordsnærhet i norske fengsler Selvmordsforebyggende arbeid i fengsel* (Håndbok 3/2009). Kriminalomsorgens utdanningscenter KRUS.
- Hammerlin, Y. & Mathiassen, C. (2006) *Før og nå*. (Rapport 5/2006). KRUS.
- Hansen, W.M. (1999). *Fengselsbetjent: kompetanse-kontakt-framtid*. KRUS/NFU/Kommuneforlaget.
- Hansen, G.V. & Bjørkquist, C. (2017). Utfordringer for samarbeidet mellom kriminalomsorg og kommuner. *Fontene*, 10 (2/2017), s. 59-70. <https://fonteneforskning.no/pdf-15.62550.0.3.7261fcb7ad>
- Hjellnes, S. K. (2006) Totale trekk ved fengsel og fengsling. I Larsen, E (red.), *Fengslet som endringsarena*, s. 118-147). Kriminalomsorgens utdanningscenter KRUS.
- Hjellnes, S. K. (2019). Kontaktbetjentrollen i straffegjennomføring i fengsel. I K. G. Westrheim & H. M. K. Eide (Red.), *Kunnskapsbasert straffegjennomføring i kriminalomsorgen i Norge* (s. 67-80). Fagbokforlaget.
- Højdahl, T. (2013). *Samtaler om uønsket atferd og endring 'BaM-samtalen'*. (Håndbok 3/2013). Kriminalomsorgens utdanningscenter KRUS.
- Jacobsen, S. I. (2010). *Forståelse, beskrivelse og forklaring. Innføring i metode for helse og sosialfagene*. (2.utg.). Høyskoleforlaget.
- Justis- og beredskapsdepartementet (2018). *Analyse av driftssituasjonen i kriminalomsorgen etter innføringen av ABE-reformen*. Oslo Economics <https://www.regjeringen.no/contentassets/b7e267cf8e0d4631a6f324a765313298/analyse-av-driftssituasjonen-i-kriminalomsorgen-18012018.pdf>
- Justis- og politidepartementet (2000). *Retningslinjer for kontaktbetjentarbeidet*. (G-61/2000). [Rundskriv]. Regjeringen.
- Justis- og politidepartementet (2002a). *Retningslinjer for kontaktbetjentarbeid*. (KSF 02/2002) [Rundskriv]. Regjeringen. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/rundskriv-ksf-02--2002/id109082/>
- Justis- og politidepartementet (2002b). *Årbok 2001 Kriminalomsorgen*. (G-0328). Justisdepartementet.
- Justis- og politidepartementet (2002c). *Retningslinjer for kriminalomsorgens arbeid med framtidsplanlegging*. (KSF 1/2002) [Rundskriv]. Regjeringen. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/rundskriv-ksf-1-02/id109075/>

- Justis- og politidepartementet (2006). *Samarbeid mellom kommunehelsetjenesten, spesialisthelsetjenesten, kommunenes sosialtjeneste og kriminalomsorgen overfor innsatte og domfelte rusmiddelavhengige*. (G-8/2006). [Rundskriv]. Regjeringen. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/rundskriv-g-8--2006/id272455/>
- K., J. (2018) Humanity rather than materialism-a short essay about the prison environment. I E. Fransson, F. Giofre & B. Johnsen (Red.), *Prison, architecture and humans* (s. 29-35).
- Kriminalomsorgen (2019). *Årsrapport 2018. Kriminalomsorgen*. <https://www.kriminalomsorgen.no/getfile.php/4723844.823.lsjbppbs7ls7t7/%C3%85rsrapport+for+kriminalomsorgen+2018.pdf>
- Kriminalomsorgen (2020a). *Årsrapport 2019. Kriminalomsorgen*. <https://www.kriminalomsorgen.no/getfile.php/4723841.823.jwijswnzsuilwb/%C3%85rsrapport+2019+for+kriminalomsorgen.pdf>
- Kriminalomsorgen (2020b, 24.september). *Internasjonalt samarbeid*. <https://www.kriminalomsorgen.no/internasjonalt-arbeid.533993.se.html>
- Kriminalomsorgen (2020c, 9.oktober). *Kontaktbetjenten – en grunnpilar i rehabiliteringsarbeidet*. <https://www.kriminalomsorgen.no/index.php?id=321800>
- Kriminalomsorgsdirektoratet (2018). *To nivåer i kriminalomsorgen- ny enhetsstruktur*. <https://www.regjeringen.no/contentassets/980ffdac8eed40bc87d17583d3dffe24/to-nivaer---ny-enhetsstruktur---rapport--kdi-27.4.18.pdf>
- Kriminalomsorgens høgskole og utdanningssenter (KRUS) (2017) *Årsrapport 2017*. KRUS.
- Kriminalomsorgens høgskole og utdanningssenter (KRUS) (2020a). *Programplan for Bachelorstudium i straffegjennomføring*. KRUS. <https://www.krus.no/getfile.php/4741493.2673.pqizzsum7nmsnt/BA21V+Revidert+programplan+%2818.09.20%29.pdf>
- Kriminalomsorgens høgskole og utdanningssenter (KRUS) (2020b). *Programplan for Høgskolekandidat i straffegjennomføring*. KRUS. <https://www.krus.no/getfile.php/4724779.2673.pnjkbzunqu7aln/Studieprogram+V20+%28aug+20%29.pdf>
- Kriminalomsorgens høgskole og utdanningssenter (KRUS) (2020c). *Å snakke om kriminalitet*. <https://www.krus.no/aa-snakke-om-kriminalitet.6284652-520743.html>
- Kriminalomsorgens høgskole og utdanningssenter (KRUS) (2020d). *Er-Vil-Kan-programmet: Faglig veileder for rusmestringsenhetene*. <https://www.krus.no/er-vil-kan-programmet-faglig-veileder-for-rusmestringsenhetene.6284584-520743.html>
- Kriminalomsorgens sentrale forvaltning (KSF). (2004). *Strategi for faglig virksomhet i kriminalomsorgen 2004-2007*. KSF.

- Kriminalomsorgens sentrale forvaltning (KSF). (2008). *Kriminalomsorgens helhetlige russtrategi 2008-2011*. KSF.
- Kriminalomsorgens utdanningscenter KRUS (2009). *Årsmelding 2008*.
https://krus.brage.unit.no/krus-xmlui/bitstream/handle/11250/160451/krus_arsrapport08_web.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Kristoffersen, R. (2020, 15.september). *Doktorgrad etter drapsdom: Forskningsetisk uproblematisk?* Khrono. <https://khrono.no/doktorgrad-etter-drapsdom-forskningsetisk-uproblematisk/515226>
- Larsen, T.E. (2020, 8.oktober) *Forslag til statsbudsjettet*. https://kysiden.no/forslag-til-statsbudsjettet-2021/?fbclid=IwAR2OrdiiL3ECiY4U4SHNjQCbCAasivC-StKYxmdpHt6SmlPmgKbDuVX_WIQ
- Leseth, A.B. & Tellmann, S.M. (2018). *Hvordan lese kvalitativ forskning?* (2.utg.). Cappelen Damm Akademisk.
- Liebling, A., Price, D. & Schefer, G. (2012). *The Prison Officer* (2.utg.). Routledge.
- Miller, W.R. & Rollnick, S. (2016). *Motiverende samtale – støtte til endring*. Fagbokforlaget.
- Mjåland, K. (2013). Fra straff til rehabilitering? *Rus & samfunn*, 7(06), 32-35.
https://www.academia.edu/7593025/Fra_straff_til_rehabilitering
- Molvær, J. (2012). *Håpet om et verdig liv etter løslatelse. En kvalitativ studie av brukermedvirkning og rehabiliteringstilbud for sedelighetsdømte*. [Masteroppgave]. Universitetet i Stavanger. <https://uis.brage.unit.no/uis-xmlui/handle/11250/185039>
- Nortvedt, M. W., Jamtvedt, G., Graverholt, B., Nordheim, L. V., & Reinart, L. M. (2012). *Jobb kunnskapsbasert!: En arbeidsbok* (2. utg.). Akribe.
- NOU 1984: 2. (1984). *Utdanning for arbeid i kriminalomsorgen*. Justis- og politidepartementet. https://www.nb.no/items/URN:NBN:no-nb_digibok_2008060604061?page=0
- Nymo, K. (2019). Fængselsbetjent i dag – og i morgen. I K. G. Westheim & H. M. K. Eide (Red.), *Kunnskapsbasert straffegjennomføring i kriminalomsorgen i Norge* (s. 265-273). Fagbokforlaget.
- Nymo, K. (2006). *På sporet av den profesjonelle fængselsbetjenten*. KRUS.
<https://krus.brage.unit.no/krus-xmlui/bitstream/handle/11250/160532/P%C3%A5%20sporet%20av%20den%20profesjonelle.pdf?sequence=1>
- Pettersen, R. C. (2016). *Oppgave skivingens abc, veileder og førstehjelp for bachelorstudenter* (2. utg.). Universitetsforlaget.

- Pratt, J. (2008). Scandinavian exceptionalism in an era of penal excess Part I: The nature and roots of Scandinavian exceptionalism. *The British journal of criminology*, 48(2), 119-137. <https://doi.org/10.1093/bjc/azm072>
- Prop. 143 L (2019–2020). *Endringer i straffegjennomføringsloven mv. (omorganisering av kriminalomsorgen, bruk av pust- og bevegelsessensor i fengselsceller mv.)* Justis- og beredskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/contentassets/97258fcf23a14d47a98bbfc0d54b7266/no/pdfs/prp201920200143000dddpdfs.pdf>
- Qureshi, F. (2019, 27.mars). *Situasjonen i kriminalomsorgen er kritisk. Nå tåler vi ikke flere kutt.* <https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/AdvvOx/situasjonen-i-kriminalomsorgen-er-kritisk-naa-taaler-vi-ikke-flere-kutt>
- Ribe-Nyhus, A (2020). *Indre og ytre soning*. [Doktorgradsavhandling]. Nord universitet. <https://www.epea.org/wp-content/uploads/Avhandling-Andreas-Ribe-Nyhus.pdf>
- Rienecker, L. & Jørgensen, P.S (2013). *Den gode oppgaven* (2.utg.). Fagbokforlaget.
- Skardhamar, T. (2002), *Levekår og livssituasjon blant innsatte i norske fengsler*. [Hovedfagsoppgave]. Universitet i Oslo. <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/22530/1/tskardhamar.pdf>
- Staes, P. & Thijs, N. (2008). *Europeisk veileder i brukerretting og brukermedvirkning.* <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/fad/vedlegg/forvaltningsutvikling/brukerrettingsveileder.pdf>
- St.meld.nr. 27 (1997-1998). *Om kriminalomsorgen* (kriminalomsorgsmelding). Justis- og politidepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-27-1998-/id191585/?ch=1>
- St.meld. nr. 37 (2007–2008). *Straff som virker-mindre kriminalitet-tryggere samfunn* (kriminalomsorgsmelding). Justis- og politidepartementet. <https://www.regjeringen.no/contentassets/d064fb36995b4da8a23f858c38ddb5f5/no/pdfs/stm200720080037000dddpdfs.pdf>
- Sverdrup, S. (2013). *Evaluering av tilbakeføringskoordinatorene: analyse av implementeringsprosessen* (Rapport 2013/8). Diakonhjemmet Høgskole. <https://vid.brage.unit.no/vid-xmlui/bitstream/handle/11250/98649/FerdigTKrapportavSverdrupkomplett.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Tate, H., Blagden, N. & Mann, R. (2017, 30. november). *Prisoners' perception of care and rehabilitation from prison officers trained as Five Minute Interventionists*. Analytical

- summary. HM Prison & Probation Service. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/662699/prisoners-perception-of-care-from-prisoner-officers-trained-5-minute-interventionists.pdf
- Thurén, T. (2009). *Vitenskapsteori for nybegynnere* (2.utg.). Gyldendal Akademisk.
- Thorsrud, I. (2012). *JURKs fengselsundersøkelse. En kartlegging av kvinners soningsforhold i 2010/2011*. (JURK Rapport nr. 62). https://www.regjeringen.no/contentassets/cdd4e3b536814f869c5e71377189aded/protokoll_jurk_vedlegg.pdf
- Tjore, A. (1991). Tjenestemannsrollen (TR) i Drammen kretsfengsel hvor vi forsøker å anvende realitetsterapi (RT) som metodisk arbeidsredskap. I E. Larsen (Red.) *Metodisk arbeid i fengsel: Tjenestemannsrolleprosjektet og realitetsterapi*. (Småskrift; 1/1991). (s.1-4). KRUS. <https://krus.brage.unit.no/krus-xmlui/handle/11250/160621>
- Trotter, C. (1993). *The supervision of offenders – what works? A study undertaken in community-based corrections*. Report to the Australian Criminology Research Council, Victoria Department of Justice, Melbourne. <https://www.aic.gov.au/sites/default/files/2020-05/41-89-1.pdf>
- University of California San Francisco (UCSF). (2020, 24. september). *Amend*. <https://amend.us/whatwedo/>
- Ugelvik, T. & Dullum, J. (2012). *Penal Exceptionalism. Nordic prison policy and practice*. Routledge.
- Vorkinslien, A. (2011). *Løslatelse fra fengsel-til hva?* [Masteroppgave]. Universitetet i Oslo.
- Webster, S.D. & Kenny, T. (2015, 1.juli). *Experiences of prison officers delivering Five Minute Interventions at HMP/YOI Portland*. National Offender Management Service. Analytical Summary. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/448854/portland-fmi.pdf
- Westrheim K., Eide, H.M.K. & Jones, L.Ø. (2017) «*Vi er ganske gode i hverdagen...*»: *Fengselsbetjenters fortellinger om rolle og posisjon i møte med innsatte og deres utdanningssituasjon i norske fengsler*. Fylkesmannen i Hordaland.
- Øiestad, M.S. (2005) *Hassel fengsel 2004. En brukerorientert undersøkelse a en virksomhets-teoretisk praksis*. (Småskrift nr.1/2005). Kriminalomsorgens utdanningscenter KRUS. <https://krus.brage.unit.no/krus-xmlui/handle/11250/160633>
- Østigård, C. (2016). *Brukermedvirkning og rehabilitering i fengsel: En kvalitativ studie av seks mannlige innsattes erfaringer* [Masteroppgave]. Høgskolen i Oslo og Akershus. <https://oda.hioa.no/en/item/asset/dspace:11011/%C3%98stig%C3%A5rd.pdf>

ⁱ Tittelen er inspirert og delvis lånt fra artikkelen *Samfunnsstraff – på tide med en revisjon* (Kristoffersen & Iversen, 2018), og benyttet med artikkelforfatters tillatelse, innhentet 7.10.2020.

ⁱⁱ Forsidebilde er oppgaveskrivers eget fotografi.